

Outi Niskanen

Ollaan kavereita!

Kaveritaitoja ja ryhmäytymistä tukeva opas
varhaiskasvatukseen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

18.3.2024

Tiivistelmä

Tekijä:	Outi Niskanen
Otsikko:	Ollaan kavereita! – Kaveritaitoja ja ryhmäytymistä tukeva opas varhaiskasvatukseen
Sivumäärä:	37 sivua + 1 liite
Aika:	18.3.2024
Tutkinto:	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto:	Varhaiskasvatus
Ohjaaja:	Lehtori Taina Konttinen

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön aiheena on 3-vuotiaiden lasten kaveritaidot ja ryhmäytyminen. Yhteistyökumppanina toimi helsinkiläinen päiväkotiyhteisö eteläisen suurpiirin alueelta. Yhteistyökumppani toivoi opasta, joka sisältäisi käytäntöön helposti sulautettavia vinkkejä ja toimintaideoita tukemaan lasten kaveritaitoja ja ryhmäytymistä. Näitä teemoja haastoi työelämästä esiin noussut haaste, 3-vuotiaiden sopeutuminen lapsiryhmään, kun lapsi siirtyy pienten ryhmästä 3–5-vuotiaiden lasten ryhmään. Kaveritaidot ovat osa sosioemotionaalista kehitystä ja 3-vuotias lapsi on kehitysvaiheeltaan vielä siinä vaiheessa, että tarvitsee aikuiselta vahvaa tukea.

Tiedonhankintamenetelminä toimivat kirjalliset sekä vertaisarvioidut verkkolähteet. Oppaan laatiminen pohjautui myös yhteistyökumppanin alkukartoitukseen eli heidän toiveisiinsa ja tarpeeseen. Oppaan tekoprosessin aikana yhteistyökumppanilta saatiin palautetta oppaasta ja sen toimintaideoista. Tämä tuki sitä, että opas saatiin tehtyä toiveita vastaavaksi.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Ollaan kavereita! -opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. Opas toteutettiin sähköisessä muodossa. Oppaassa on yhteensä 15 erilaista toimintaideaa, jotka on koottu oppaaseen ”Tutustumisleikkipankiksi”.

Opas tarjoaa varhaiskasvatuksen ammattilaisille helposti toteutettavia toimintaideoita arkeen, joilla voidaan tukea kaveritaitojen kehitystä ja ryhmäytymistä. Oppaan toimintaideoita on myös helppo soveltaa muihinkin ryhmiin sopiviksi. Jatkokehittämiseksi voisi kuitenkin olla laajempi opas, joka kattaisi eri ikäryhmien mukaan jaoteltuja toimintaideoita.

Avainsanat: kaveritaidot, ryhmäytyminen, varhaiskasvatus, opas

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author: Outi Niskanen
Title: Let's be friends! – A guide to the early childhood education that supports friendship skills and grouping
Number of Pages: 37 pages + 1 appendice
Date: 18 March 2024

Degree: Bachelor of Social Services
Degree Programme: Social Services
Specialisation option: Early Childhood Education
Instructor: Taina Konttinen, Senior Lecturer

The topic of this functional thesis is friendship skills and grouping of 3-year-old children. The working life partner was a daycare center of the southern district of Helsinki. They expressed a need for a guide containing practical tips and activity ideas that could be easily integrated into their daily routines to support children's friendship skills and group cohesion. These themes were challenged by a problem emerging from the field: the adaptation of 3-year-olds to older children's groups when transitioning from a small group to a group of 3–5-year-olds. Friendship skills are an integral part of socioemotional development, and 3-year-old children are still at a stage where they need strong support from adults.

Information was gathered through written and peer-reviewed online sources. The creation of the guide was also based on the initial assessment by the working life partner, i.e., their wishes and needs. Feedback on the guide and its activity ideas was received from the working life partner during the guide's development process. This supported alignment of the guide with their wishes.

The outcome of this thesis is the Let's Be Friends! guide for professionals in early childhood education. The guide was produced in digital format, and it contains a total of 15 different activity ideas compiled into the Getting-to-Know-You Playbank section.

The guide offers easily implementable activity ideas for professionals in early childhood education to support the development of friendship skills and grouping. The activity ideas are easy to adapt to other groups of children in early childhood education as well. As a suggestion for further development, a more comprehensive guide could be created, containing activity ideas tailored to different age groups.

Keywords: friendship skills, grouping, early childhood education, guide

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Toimintaympäristön kuvaus	3
2.1	Varhaiskasvatus Suomessa	3
3	Sosioemotionaalinen kehitys	5
3.1	3-vuotiaan kehitys	5
3.2	Kehittyvät kaveritaidot	6
3.3	Vuorovaikutustaidot	8
3.4	Lasten vertaissuhteet	11
4	Kaveritaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa	13
4.1	Leikin merkitys kaveritaitojen kehittämisessä	13
4.2	Ryhmäytyminen	14
4.3	Kasvattajan rooli ja merkitys lapsen kaveritaitojen ja ryhmäytymisen tukemisessa	15
5	Toteutus	17
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	17
5.2	Yhteistyökumppani ja etukäteistiedon alkukartoitus	19
5.3	Oppaan toteutuksen vaiheet	20
5.4	Tuotoksen esittely ja yhteistyökumppanin palaute	22
6	Pohdinta	24
6.1	Tavoitteen toteutuminen	24
6.2	Luotettavuus ja eettisyys	28
6.3	Jatkokehittämissideat	29
	Lähteet	31
	Liitteet	38
	Ollaan kavereita! -opas	38

1 Johdanto

Kaveritaidot ovat oleellisessa roolissa, kun puhutaan kaverisuhteiden luomisesta tai lapsiryhmässä toimimisesta (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023: 5). Tunne siitä, että on osa ryhmää, on jo pienellekin lapselle välttämätöntä (Repo 2015: 128). Tukemalla kaverisuhteita ja niiden muodostumista lapsiryhmässä, voidaan tukea myös turvallisen ryhmän muodostumista, joka on varhaiskasvatuksessa tärkeää (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023: 5).

Kaveritaitojen perustana pidetään mahdollisuutta vuorovaikutukseen (Lautamo & Laaksonen 2019: 35). Vuorovaikutustaitojen harjoittelu yhteisen toiminnan avulla opettaa lapselle tärkeitä kaveritaitoja, kuten toisen asemaan asettumista ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista rakentavalla tavalla (Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa). Lautamon ja Laaksosen (2019: 36) mukaan ohjatut ryhmäytymisleikit ovatkin varhaiskasvatuksessa tärkeitä, sillä niissä voidaan samalla harjoitella tärkeitä kaveritaitoja kuten esimerkiksi joustamista. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat mielestäni avainasemassa näiden taitojen kehittymisen tukemisessa. Tukemalla ja vahvistamalla näitä taitoja voidaan myös ehkäistä kiusaamista lapsiryhmässä.

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kiusaamisen on todettu olevan suuri ongelma, joka kytkeytyy vuorovaikutussuhteisiin (Pikkumäki & Peltola 2017: 8). Aikaisemmin ei uskottu, että kiusaamista voisi tapahtua myös jo pienten lasten välillä varhaiskasvatuksessa, sillä sen on ajateltu jäävän kiusaamisen määritelmän ulkopuolelle, pienten lasten vain ”kiusoitellessa” toisiaan. Näin myös koulukiusaamisen tutkija on aikaisemmin ääneen todennut, mutta tänä päivänä tämä jo kuitenkin tiedostetaan, että myös pienten lasten keskuudessa tapahtuu kiusaamista. (Repo 2015: 12–13.) Tiedostamisen ja ehkä myös osittain totuuden myöntämisen myötä aihe on noussut esiin yhä enemmän viime vuosina. Se on näkynyt myös uutisoinnissa, mikä herättää koko

yhteiskuntaa tilanteeseen ja siihen, miten kauaskantoisia vaikutuksia varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla kiusaamisella voi olla (Karppi 2022). Näen itse kaveritaitojen ja ryhmäytymisen tukemisen varhaiskasvatuksessa ennaltaehkäisevänä muotona kiusaamiselle, jonka vuoksi siihen on hyvä kiinnittää yhä enemmän huomiota.

Vertaissuhteet eli kaverisuhteet toimivat myös suojaavina tekijöinä esimerkiksi kiusaamista vastaan. Niillä on helpottava vaikutus lapsen elämän murrosvaiheelle, kun hän myöhemmin siirtyy koulumaailmaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023: 4.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsia ohjataan päiväkodissa kohti hyviä tapoja sekä ystävällisyyteen toisia kohtaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös vuorovaikutustaitojen edistäminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022: 25.)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa eräälle helsinkiläiselle varhaiskasvatustyksikölle lasten kaveritaitoja ja ryhmäytymistä tukeva opas. Tarve tälle oppaalle on lähtöisin yhteistyökumppanilta. Yhteistyökumppanin varhaiskasvatustyksikössä koettiin tarvetta erityisesti 3-vuotiaiden lasten kaveritaitojen ja ryhmäytymisen tukemiseen. Oppaan tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuksen ammattilaisia heidän tärkeässä tehtävässään ja antaa toimintaideoita lasten kehittyvien kaveritaitojen sekä ryhmäytymisen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa.

Kaveritaidoista on tehty aikaisemminkin monia opinnäytetöitä sekä niiden tuotoksina erilaisia materiaalipaketteja tai muita vastaavia tuotoksia. Koin kuitenkin, että tämä aihe on sellainen, joka ei vanhene koskaan, sen ollessa jatkuvana haasteena varhaiskasvatuksessa. Myös oman työkokemukseni pohjalta varhaiskasvatuksessa, voin todeta tämän olevan juuri sellainen aihe, joka on pinnalla taukoamatta. Lapsiryhmässä tapahtuu jatkuvaa muovautumista kaverisuhteissa ja kaveritaitojen harjoittelu on varhaiskasvatusikäisten parissa mielestäni kaikkein tärkeintä. Lisäksi opinnäytetyöni tarkoituksena oli kohdentaa ja luoda opas vastaamaan nimenomaan yhteistyökumppanini tämänhetkisiä toiveita ja tarpeita. Aikaisempia opinnäytetöitä tarkastellessa havaitsin myös,

että todella moni oli kohdennettu 3–5-vuotiaisiin lapsiin (Härkönen & Niemi & Viitanen 2023; Asikainen & Lindlöf 2021). Kuitenkin nimenomaan myös pienemmät lapset tarvitsevat vahvaa tukea sekä ennen kaikkea läsnäoloa aikuiselta kaveritaitojen harjoittelussa, kuten Alikoski (2023: 16) opinnäytetyössään ja sen tuloksissaan havaitsi. Omassa oppaassani keskitytään 3-vuotiaisiin, mikä tuo kohdennettuja toimintaideoita kyseiselle ikäryhmälle.

2 Toimintaympäristön kuvaus

2.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Tämä opinnäytetyö on suunnattu varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista, ja se muodostuu opetuksen ja hoidon kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatusta voi tapahtua päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai myös avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa. Jokaisen lapsen on mahdollista osallistua varhaiskasvatukseen Suomessa, mikäli lapsi on alle kouluikäinen. Varhaiskasvatusta ja sen toteuttamista sekä kehittämistä, ohjaa ja tukee varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tämän valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta on laadittu lisäksi myös paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka ovat myös velvoittavia. (Varhaiskasvatus 2023.)

Varhaiskasvatuksessa voidaan havaita tapahtuneen muutoksia, kun verrataan esimerkiksi 1980-luvulle. Tällöin on ollut tyypillistä, että esimerkiksi päiväkodin johtaja on ollut aktiivisesti mukana lapsiryhmässä, mutta nykyään tilanne on tältä osin toinen. Pedagogisessa varhaiskasvatusympäristössä on siis tapahtunut muutoksia. Nykypäivänä, varhaiskasvatus nähdään myös osana kasvatusta- ja koulujärjestelmää. Varhaiskasvatus on tämän järjestelmän ensimmäinen kokonaisuus. (Pihlaja & Viitala 2018: 17–21.)

Varhaiskasvatus toimii ikään kuin kivijalkana koulujärjestelmällemme. Se tukee lapsen laaja-alaista osaamista, johon kuuluvat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. Varhaiskasvatuksella voidaan antaa hyvä pohja näiden tietojen ja taitojen kehittymiselle. (Varhaiskasvatus 2023.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä varhaiskasvatuksessa järjestettävä toiminta tukee ja rohkaisee lapsia kohti myönteisiä vertaissuhteita (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022: 25). Koen, että tässä korostuu myös kaveritaitojen harjoittelun tärkeys. Varhaiskasvatuslaki määrittääkin varhaiskasvatuksen tavoitteena vuorovaikutustaitojen kehittämisen sekä vertaisryhmässä toimimisen edistämisen (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3).

Varhaiskasvatus pohjautuu aina varhaiskasvatuslakiin sekä valtakunnallisesti vaikuttavaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Helsingissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi toimintaa ohjaavat myös toimintatavat ja ominaispiirteet, jotka ovat ominaisia nimenomaan helsinkiläiselle varhaiskasvatukselle. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että varhaiskasvatus huomioi muitakin Helsingin suunnitelmia, kuten kaupunkistrategian sekä Helsingin kotouttamisohjelman. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2022: 6–7.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan myös lasten vertaissuhteet sekä ystävyysuhteet. Toimintakulttuuri kannustaa leikkiin ja leikillä onkin suuri merkitys vertaissuhteiden muodostumiselle sekä kaveritaitojen kehittymiselle. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2022: 22, 29.) Kaveritaidot ovat myös keskeinen osa tunnekasvatusta varhaiskasvatuksessa ja läpi elämän kestävä ystävyysuhde voi saada alkunsa juuri päiväkodissa (Helsingin kaupunki 2022).

3 Sosioemotionaalinen kehitys

3.1 3-vuotiaan kehitys

Sosioemotionaaliset taidot koostuvat yksilön tunteista, kyvystä ilmaista niitä sekä myös kyvystä niiden hallintaan. Lisäksi sosiaalinen ulottuvuus eli yhdessä toimimisen taidot lukeutuvat sosioemotionaaliseen kehitykseen. Näitä taitoja ovat itsetuntemus, sosiaalinen tietoisuus, itsetietoisuus, itsesäätely sekä ihmissuhdetaidot. Myös vastuullinen päätöksenteko lukeutuu sosioemotionaalisen kehityksen yhdeksi taidoksi. (Martikainen & Oikarinen 2021: 148, alkuperäislähde CASEL 2013; Denham 2006; Weissberg ym. 2015.) Arbegastin (2010: 36, alkuperäislähde Bowlby 1969; Rowe 1994; Wilson 2009) mukaan lapsen sosioemotionaalinen kehitys linkittyy vahvasti lapsen ja hänen vanhempiansa välisen suhteen lujuteen. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni myös, että päivittäisillä rutiineilla on havaittu olevan positiivinen vaikutus nimenomaan pienten lasten sosioemotionaalisisessa kehityksessä (Arbegast 2010: 110).

3-vuotias lapsi voidaan nähdä kehitysvaiheeltaan taaperoikäisen ja leikki-ikäisen välissä. Erityisesti 2–3-vuotiaalle lapselle on tyypillistä rajojen testaaminen eli niin kutsuttu ”uhmaikä”. Lapsi on kuitenkin usein kiinnostunut muista lapsista ja tyypillisesti vuorovaikutukseen hakeudutaan mielellään. Kaveritaitojen kannalta ikä voidaan kuitenkin nähdä erityisen haastavana, sillä lapsi voi helposti kokea esimerkiksi turhautumisen tunteita, eikä näitä tunteita vielä pystytä säätelemään, mikä osaltaan haastaa vuorovaikutusta. (Korhonen 2021.) Koivusen ja Lehtisen (2015: 176) mukaan nämä tunteiden nopeat vaihdokset heijastuvat myös lapsen käytökseen ja yllättäen lapsi saattaa esimerkiksi purra toista lasta. Helenius, Karila, Munter, Mäntynen ja Siren-Tiusanen (2002: 100) kuvaavat 3-vuoden ”uhmaiän” ikävaihetta sellaisena, jossa lapsi kiinnostuu tutkimaan vallitsevia sääntöjä. Jotta lapsi voi ymmärtää sääntöjä, tulee niitä kokeilla rikkomalla.

3-vuotiaan ollessa leikki-ikäisen kynnyksellä, alkaa lapsen limbisen järjestelmän kuitenkin kehittymään. Kehittyessään tämä mahdollistaa lapselle tunteiden

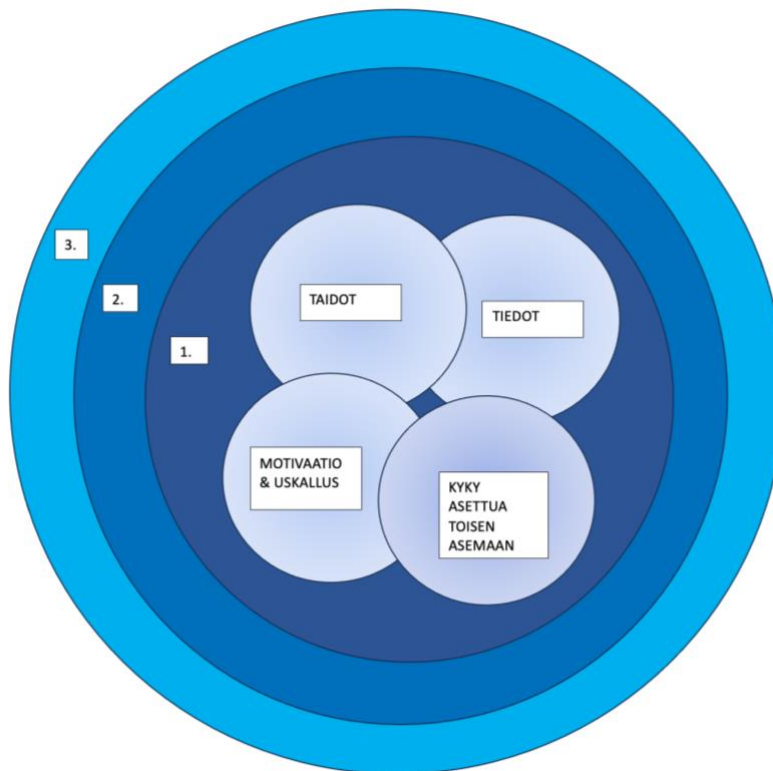
säätelyn, ja sen myötä myös kaveritaitojen elementeissä voidaan nähdä kehitystä. Mielen teoria 3-vuotiaalla lapsella ei vielä ole kehittynyt, vaan tämä tapahtuu 4-vuoden iässä. Mielen teoriolla tarkoitetaan lapsen ymmärrystä siitä, että jokaisella on itsellään omia ajatuksia, jotka voivat poiketa omista. (Aarnio & Autio & Jämsä & Suomalainen 2016: 68–75; Lautamo & Laaksonen 2019: 34). Koivunen ja Lehtinen (2015: 128–129) kuvaavatkin 3-vuotiaan lapsen vahvaa itsetietoisuutta ja tässä iässä korostuu minä-sanana käyttö. Myös Pulkkinen, Ahonen ja Ruoppila (2023: Luku 2. Varhaislapsuus) näkevät 3-vuotiaan olevan kehitykseltään sellaisessa vaiheessa, jossa lapselta ei voida odottaa valmiuksia esimerkiksi pitkälle kehittyneeseen itsesäätytaitoon. Perusteltuna he pitävät sitä, että lapsen sosiaalisia taitoja voidaan arvioida neljännen ikävuoden kohdalla, jolloin mielen teoria on lapsella kehittynyt. Tässä vaiheessa myös kielelliset taidot alkavat olla riittävät sekä lapsen kyky yhteisleikkiin.

3.2 Kehittyvät kaveritaidot

Kolmesta mielenterveyden ulottuvuudesta eli emotionaalisesta hyvinvoinnista, psykologisesta hyvinvoinnista sekä sosiaalisesta hyvinvoinnista, kaveritaidot kytkeytyvät mielenterveystaidoiksi osana psykologista sekä sosiaalista hyvinvointia (Aalto-Setälä & Huikko & Appelqvist-Schmidlechner & Haravuori & Marttunen 2020: 22, alkuperäinen lähde Nurmi ym. 2014). Mielen hyvinvointi on osa varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022: 26).

Kaveritaidot ovat taitoja, joita opitaan (Laaksonen 2022: 84). Ne kuvastavat taitoa ja kykyä itsensä ilmaisuun, muiden huomiointiin, omien sekä myös muiden tunteiden tunnistamiseen. Näiden lisäksi ne kuvastavat kykyä muiden parissa toimimiseen ja tutustumiseen sekä liittymistä leikkiin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023: 5.) Varhaiskasvatuksessa näiden taitojen harjoittelu on päivittäistä. Kaveritaitoja voidaan harjoitella leikissä sekä myös systemaattisesti, osana varhaiskasvatuksen toimintaa. (Laaksonen 2022: 84.) Trogen (2020: 160) toteaaakin, että kaveritaitoja ei voi koskaan harjoitella liiaksi. Vuorovaikutuksen mahdollisuutta pidetään kaveritaitojen kehittymisen perustana (Lautamo & Laaksonen 2019: 35).

Laaksosen (2022: 77) mukaan kaveritaidot ovat kytköksissä muihin tärkeisiin taitoihin, kuten tunnetaitoihin sekä itsesäätelytaitoihin. Lisäksi kaveritaidot kytkeytyvät ympäröivään maailmaan, eikä näitä taitoja voida tämän vuoksi havainnoida ainoastaan yksilön näkökulmasta. Tätä perustellaan sillä, että ympäröivä maailma väistämättä vaikuttaa siihen, kuinka lapsen kaveritaidot pääsevät kehittymään sekä miten ne näyttäytyvät. Varhaiskasvatusympäristöllä voidaan siis nähdä olevan suuri vaikutus ja merkitys kaveritaitojen kehitykselle. (Lautamo & Laaksonen 2019: 33.) Lautamo ja Laaksonen (2019: 34) havainnollistavat edellä mainittua näkemystään kuviolla. Kuvio havainnollistaa, miten kaveritaidot ovat laaja kokonaisuus sekä miten moni osatekijä vaikuttaa niiden kehitykseen.

Kuvio 1. Lapsen kaveritaitojen elementit ja niihin vaikuttavat tekijät. Numerolla 1. merkitty alue kuvastaa yksilön tasoa, numerolla 2. ryhmän suhtautumista lapseen ja numerolla 3. merkitty alue kuvastaa oppimisympäristöä ja aikuisen tukea. (Lautamo & Laaksonen 2019: 34.) Kuvion uudelleenmuotoilu: Outi Niskanen 2023.

3.3 Vuorovaikutustaidot

Vuorovaikutustaidot kehittyvät suurin harppauksin varhaislapsuudessa. Päiväkotiympäristössä näitä taitoja harjoitellaan joka ikinen päivä. Näiden taitojen harjoittelulla varhaiskasvatuksessa pyritään vertaissuhteiden rakentamiseen sekä myös niiden ylläpitämiseen. (Pikkumäki & Peltola 2017: 12.) Laaksonen (2010: 6–7) kuvaakin sitä, miten Gagnonin ja Naglen (2004) mukaan vuorovaikutustaitojen kehittyminen tapahtuu nimenomaan vertaissuhteissa. Samaisessa artikkelissa Laineen (1998) mukaan vuorovaikutustaidot nähdään myös ylipäätään perustana hyvälle ja onnistuneelle vuorovaikutukselle.

Laaksonen (2014a: 32) arvioi lasten omaavan kohtuulliset vuorovaikutuskäyttäytymisen taidot, mutta lasten haasteina hän havainnoi vertaisten tukemisen taidot sekä myös taidon ylläpitää vuorovaikutusta lasten välillä. Aarnion ym. (2016: 75, 79, 84) käsittelemä Piaget'n mielen teoria tukee näitä tutkimustuloksia. Mielen teoria luodaan vasta noin 4-vuotiaana ja kun tämä on lapsella kehittynyt, helpottuu myös yhteinen leikki lasten välillä. Kuitenkin tämänkin kehittämisessä on yksilöllisiä eroja ja vasta sen myötä, kun mielen teoria lapsella kehittyy, on lapsen mahdollista ymmärtää toista ja sen myötä asettua toisen asemaan.

Koivunen (2009: 50) toteaaakin, että kehittääkseen omaa toimintaansa, lapsi tarvitsee toistuvia vuorovaikutustilanteita. Taidot kehittyvät lapsella asteittain. Ahonen ja Roos (2021: 61–63) painottavat myös 3-vuotiaan lapsen verbaalin ilmaisun kehittymisen tukemista edellyttäen vuorovaikutuksen dialogisuutta, vaikka kielellisyys ei olisikaan vielä niin kehittynyttä. He myös korostavat tässä aikuisen sensitiivisyyttä, joka suoranaisesti määrittää sen, tuleeko lapsi ymmärretyksi ja miten. Virheellisenä ajatuksena on pidetty ajatusta siitä, ettei pienen lapsen kanssa vastavuoroinen keskustelu onnistuisi ennen kielellistä kehittymistä.

Pihlainen, Reunamo ja Kärnä (2019: 129) tuovat esiin Kragh-Müllerin ja Ringsmosen (2015) näkemyksen myös lapsen ja lapsen kanssa työskentelevän varhaiskasvattajan välisestä vuorovaikutussuhteesta, mutta tutkimuksessa tämä huomioidaan ainoastaan keskeisenä osana varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttavana tekijänä. Myös Laaksonen ja Repo (2017: 15) avaavat tutkimuksista huomattua merkitystä erityisesti pienten lasten parissa työskentelevien aikuisten ja lasten välisen suhteen kannalta. Aikuisella on mahdollisuus luoda positiivista sekä lämmintä suhdetta lapseen. Tällä voi olla kauas kantoisia vaikutuksia myös kiusaamisen ehkäisyssä.

Näiden näkemyksien sijaan, Pikkumäki ja Peltola (2017: 8, 12) tuovat esiin Hodgesin ym. (1999) näkemyksen vain lastenvälisissä vertaissuhteissa tapahtuvasta vuorovaikutustaitojen harjoittelusta, eivätkä niinkään ota kantaa lapsen ja lapsen kanssa työskentelevän kasvattajan väliseen vuorovaikutussuhteeseen ja siinä tapahtuvaan vuorovaikutustaitojen harjoitteluun. Tutkimuksen tuloksissa kiinnitettiin kuitenkin myös huomiota varhaiskasvatustiimin väliseen yhteistyöhön vaikuttavana tekijänä koko ryhmän vuorovaikutukseen.

Syrjämäen (2019: 49–51) tutkimustuloksissa muodostettiin havaintojen pohjalta viisi erilaista typologiaa ohjaajatyypille, joista moniulotteista ohjaustapaa hyödyntävän aikuisen havaittiin myös vahvistavan vuorovaikutusta lasten välillä. Moniulotteisen ohjaustavan avulla eli hyödyntämällä useita pedagogisia toimintatapoja joustavasti, lasta pystyttiin tukemaan ryhmän yhteyden suuntaan. Aikuisen rooli voi olla siis suuri ja merkityksellinen lapsen vuorovaikutustaitojen kehityksen kannalta, lasten keskinäisissä vertaissuhteissa tapahtuvan harjoittelun lisäksi. Ahonen ja Roos (2021: 92) painottavatkin aikuisen roolia ja läsnäoloa erityisesti nimenomaan pienten lasten parissa. Tiedetään, että lasten sitoutuminen leikkiin helpottuu aikuisen läsnäolon myötä. Lapsi tarvitsee vielä kannattelijaa vuorovaikutustaitojensa harjoittelussa. Trogenin (2020: 160) näkemys vastaa myös tätä. Hän näkee lapsuudenajan turvalliset suhteet aikuisen ja lapsen välillä muiden ihmissuhteiden tukipilareina ja pohjana.

Ahonen (2015: 56) tuo myös esiin Berryn ja O'Connorin (2010) tutkimustuloksia kasvattajan ja lapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta. Kyseisessä tutkimuksessa havaittiin lasten omaavan kehittyneemmät sosiaaliset taidot eli vuorovaikutustaidot, mikäli lapsella on ollut mahdollisuus lämpimään suhteeseen kasvattajansa kanssa. Ahosen (2017: 59–60) mukaan lapsen käsitys itsestä rakentuukin vuorovaikutteisesti sosiaalisen todellisuuden kanssa. Lapsen sosiaalisen todellisuuden muodostavat merkitykselliset ihmissuhteet. Vuorovaikutustaitojen rooli korostuu, sillä niiden myötä lapsen on mahdollista päästä osaksi sosiaalisia yhteisöjä. Näissä yhteisöissä tapahtuva osallisuus voi mahdollistaa lapselle hyvän tuen tai haitan vuorovaikutustaitojen kehittymiselle.

Syrjämäen (2019: 49–51) tapaan myös Ahonen (2017: 59–60) näkee kasvattajan merkityksen vuorovaikutuksen tukemisen kannalta. Ahonen kuvaakin vuorovaikutustaitojen äärelle pysähtymisen tärkeyttä, painottaen myös kasvattajan omia henkilökohtaisia vuorovaikutustaitoja. Tätä perustellaan sillä, että varhaiskasvattajan työssä näkyy jokaisen kasvattajan oma persoona, eli tällöin kasvattajan omat vuorovaikutustaidot voidaan nähdä suuressa roolissa lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymisessä.

Myös Koivunen (2009: 48) korostaa aikuisen omien tunteiden tiedostamisen tärkeyttä. Omien tunteiden sekä tuntemuksien hallinta, kuten ärtymyksen tai väsymyksen hallinta, auttaa aikuista viestimään äänensävyllään lapselle rakentavasti. Äänensävyllä on nimittäin suuri merkitys lapselle ja pahimmassa tapauksessa se voi aiheuttaa lapselle jopa pelkoa. Näiden lisäksi Ylitapio-Mäntylä, Uusiautti ja Määttä (2012: 472–475) näkevät myös kasvattajan avainasemassa osana lapsen kokonaisvaltaista sosioemotionaalista hyvinvointia. Vuorovaikutteinen kohtaaminen kasvattajan ja lapsen välillä on vaikuttavampaa, jos kasvattaja itse on myös hyvinvoiva, ja tämä hyvinvointi heijastelee myös lapseen. Ahonen ja Roos (2021: 57) näkevätkin varhaiskasvatuksen laadukkaan pedagogiikan pohjana laadukkaan vuorovaikutuksen. Jotta vuorovaikutus voi olla laadukasta, tarvitaan siihen kasvattajan herkkyyttä.

3.4 Lasten vertaissuhteet

Repo (2015: 122) kuvaa vertaissuhteita seuraavanlaisesti.

Vertaisilla ja vertaissuhteilla tarkoitetaan lapsen kanssa samanikäisten tai kehitykseltään samalla tasolla olevien lasten ryhmää (Repo 2015: 122).

Myös Laaksonen (2022: 58) kuvaa lasten vertaissuhteiden tarkoittavan saman tasoisen emotionaalisen, kognitiivisen sekä sosiaalisen kehityksen omaavien lasten välistä suhdetta. Puhekielisempänä ilmauksena Laaksonen määrittää vertaissuhteet kaverisuhteiksi. Näiden määritelmien sijaan Syrjämäki (2019: 28) avaa tutkimuksessaan Schafferin (1999) näkemyksen siitä, miten vertaissuhteiden muotoutuminen tapahtuu lisäksi erityisesti myös samanlaisen sosiaalisen aseman omaavien välille.

Lasten vertaissuhteiden rakentuminen saa usein tukea varhaiskasvatuksessa. Tilastotiedon (2023) mukaan vuonna 2022 lapsia osallistui 234 300 varhaiskasvatukseen. Moni lapsi Suomessa voi saada ensikosketuksen vertaissuhteista myös varhaiskasvatuksessa ja näin ollen varhaiskasvatuksen työntekijät ovat avainasemassa tukemassa vertaissuhteiden rakentumista. Leikki on suuressa roolissa vertaissuhteiden rakentumiselle; vertaissuhteet rakentuvat leikissä ja sen ympärille. (Laaksonen 2014b: 59–60.) Myös Saracho (2017: 454) ottaa kantaa Hanishen, Kochenderfer-Laddin, Fabessin, Martinin ja Denningin (2004) näkemykselle vertaisvuorovaikutuksen merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa vertaisvuorovaikutuksella nähdään olevan merkittävä vaikutus sellaisten tärkeiden elementtien rakentumiselle ja vahvistumiselle, jotka auttavat lasta kehittämään hänen omia sosiaalisia taitojaan. Näiden avulla vahvistuu lapsen mahdollisuus solmia turvallisia kaverisuhteita.

Pikkumäki ja Peltola (2017: 12–16) korostavat lastenvälisten vertaissuhteiden merkityksen lisäksi myös varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välistä yhteistyötä ja sen vaikuttavuutta myönteisten vertaissuhteiden rakentumisessa lasten välillä. Tätä perustellaan artikkelissa näkemysten yhtenäisyyden

merkityksellä, joka tuo ympäristöön turvallisuutta, helpottaen vertaissuhteiden luomista myönteisessä ilmapiirissä. Kallinen, Nikupeteri, Laitinen, Lantela, Turunen, Nurmi ja Leinonen (2021: 10–11) esittävät, että vertaissuhteiden merkitys on huomattava turvallisuuden tunteen ja sen rakentumisen kannalta. Turvallinen vertaisryhmä Haapsalon, Kirkkopellon ja Revon mukaan (2016: 28) mahdollistaa ylipäättään kaverisuhteiden solmimisen. He myös korostavat ryhmään liittymisen haastetta, joka ei tapahdu itsestään, vaan on hyvinkin tyypillistä, että pienten lasten vertaissuhteissa tulee erilaisia pulmia. Tämän vuoksi nähdään oleellisena turvallisuuden rakentaminen vertaisryhmässä systemaattisesti.

Laaksonen ja Repo (2017: 6–7) ovat avanneet vertaissuhdetaitojen osa-alueita, jotka on jaettu neljään eri osa-alueeseen. Nämä ovat toisten huomioon ottamisen taidot, ryhmässä toimimisen taidot, vuorovaikutukseen liittymisen taidot sekä vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidot. Näitä vertaissuhdetaitoja aikuinen voi Revon (2015: 153, 182) mukaan tukea. Tärkeimpänä keinona voidaan nähdä se, että aikuinen on mukana lasten leikeissä. On havaittu, että esimerkiksi kiusaamistilanteita tulee varhaiskasvatuksessa eniten lasten ”vapaissa leikeissä” eli ohjatun pedagogisen toiminnan ulkopuolella. Kun aikuinen on enemmän ja vahvemmin läsnä leikeissä, voidaan nämä tilanteet ehkäistä paremmin.

Vuorovaikutuksellisissa vertaissuhteissa lapsi rakentaa myös minäkuvaansa, joka myös vaikuttaa kaveritaitoihin. Omaamalla myönteisen minäkuvan, lapsi yleensä hakeutuu aktiivisesti eri vuorovaikutustilanteisiin. (Laaksonen 2022: 45–47.) Tukeakseen lasten vertaissuhteita, on varhaiskasvatuksen ammattilaisten oltava tietoisia lasten omista vahvuuksista sekä myös kehityskohteista (Laaksonen & Repo 2017: 7).

4 Kaveritaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa

4.1 Leikin merkitys kaveritaitojen kehittämisessä

Pienelle lapselle leikki on luontainen vuorovaikutuksellinen tapa. Heittäytyminen siihen ei vaadi lapselta paljoa, vaan usein leikki ”vie mennessään”. Sillä on suuri merkitys yhteisöllisyyden näkökulmasta sekä vertaisvuorovaikutuksen tukemisen kannalta. Voidaankin sanoa, että leikki on paras oppimisen väylä ja pieni lapsi löytääkin mahdollisuuden leikkiin kaikkialta. (Ahonen & Roos 2021: 95–98.) Koivula, Siippainen ja Eerola-Pennanen (2022: 194) nimittävät leikin lapsen tärkeimmäksi keinoksi kehittää myös omaa tietoisuuttaan ympäröivästä maailmasta. Sen sijaan Haapsalo ym. (2016: 48) kuvastavat leikkiä prosessina, joka on ennen kaikkea riemua tuottava hetki lapselle, kuin myös monipuolisesti eri taitoja kehittävä hetki. Erityisesti sosiaaliset taidot, emotionaaliset taidot sekä myös kognitiiviset taidot pääsevät kehittymään leikissä.

Myös Repo (2015: 185–186) korostaa leikin tuomaa tilaisuutta sosiaalisten taitojen harjoittelulle. Leikki harjaannuttaa lapsen kaveritaitoja, kuten muiden huomioon ottamista sekä kompromissien tekoa. On hyvä kuitenkin tiedostaa, että kun kyseessä on alle kouluikäinen lapsi, on ajattelu hyvinkin minäkeskeistä ja eri ristiriitatilanteet sovitaan niin kuin ne itselle parhaiten sopisi. Tässä kasvattaja toimii tukena, jotta lapsi voi oppia tätä muiden huomioimista. Ystävyyssuhteiden luominen saa myös alkunsa nimenomaan leikissä.

Lapsen kasvaessa monipuolistuvat myös hänen leikkinsä. 3-vuotias lapsi tyypillisesti voi olla kiinnostunut rakenteluleikeistä, mutta myös valmiutta assosiativiseen leikkiin alkaa olla havaittavissa. Tämä tarkoittaa sitä, että leikeissä lapsi saattaa vaihdella kaverin kanssa leluja, mutta he eivät kuitenkaan välttämättä leiki yhdessä. (Pulkkinen ym. 2023: Luku 2. Varhaislapsuus.) Myös Koivunen (2009: 40) kuvaa kolmevuotiaan lapsen leikkivän paljon yksin ja yhteisleikkeihin siirrytään neljännen ikävuoden vaiheessa.

4.2 Ryhmäytyminen

Ryhmään liittyminen ei kaikille ole helppoa eikä se tapahdu itsestään (Haapsalo ym. 2016: 28). Köngäksen (2019: 149) mukaan ryhmäytyminen on ensiarvoisen tärkeää ja sillä on vaikutuksia jokaiseen hetkeen varhaiskasvatuksen arjessa ja toiminnassa. Pikkumäki ja Peltola (2017: 15) olivatkin havainneet, että ryhmäytymiseen on tärkeää kiinnittää huomioita aina tarpeen tullen.

Varhaiskasvatuksessa toimintakauden aikana voi tulla eteen koska vain tilanteita, jolloin olisi tärkeää kiinnittää kenties normaalia enemmän huomiota ryhmäytymiseen. Yksi tällaisesta tilanteesta on uuden lapsen aloittaminen lapsiryhmässä. Tutkimuksen haastattelujen mukaan tällaisessa tilanteessa on kasvava riski mm. poissulkemiselle, jonka vuoksi ryhmäytyminen nähtiin oleellisena osana tukemassa ryhmään kiinnittymistä. Kangas, Lastikka ja Karlsson (2021: 161) avaavat myös ryhmäytymisen prosessin olevan vaihteleva ja elävän aina uusien tilanteiden mukaan. Vaikka ryhmä olisikin jo tuttu, niin uuden pienryhmän muodostaminen tututussakin ryhmässä aloittaa aina uuden tutustumisvaiheen.

Laaksonen (2022: 151) kuvastaa ryhmädynamiikan tarkastelun tärkeyttä lapsiryhmässä, jotta voidaan päästä perille siitä, onko ryhmä toimiva. Tarkastelun kohteena voidaan pitää vuorovaikutussuhteita, joita lasten välille on syntynyt sekä ylipäätään vuorovaikutusta ryhmässä. Onnistuneimmillaan ryhmän voidaan kuvata olevan turvallinen kiinne kohta, johon lapsi tietää sekä tuntee kuuluvansa.

Tunne siitä, että on osa ryhmää, on jo pienellekin lapselle välttämätöntä. Emotionaalisesti turvallinen ilmapiiri ehkäisee konflikteja sekä riitoja lasten välillä, jolloin se väistämättä myös ehkäisee kiusaamista. Pitkällä aikavälillä riidat sekä konfliktit voivat ajaa kiusaamiseen. Turvaton ilmapiiri ryhmässä voi näkyä lasten välillä torjuntana eli toisin sanoen poissulkemisena leikin ulkopuolelle. (Repo 2015: 128, 131.) Pikkumäki ja Peltola (2017: 10, 16–17) olivat tutkineet tätä varhaiskasvatusikäisten keskuudessa olevaa yleisintä muotoa kiusaamiselle, poissulkemista. Vaikuttamiskeinoina tällaisissa

tilanteissa varhaiskasvatuksen opettajien kerrotaan hyödyntäneen nimenomaan mm. ryhmäyttämistä, joka toimii laajana ehkäisemiskeinona poissulkemiselle sekä monille muille kiusaamisen muodoille.

Poissulkemista ja torjumista tapahtuu varhaiskasvatuksessa toisinaan jopa useastikin. Toistuneet poissulkemiset voivat johtaa siihen, että lapsi saattaa jo itse jättäytyä tarkoituksella ulkopuolelle, jolloin vältytään sanalliselta torjunnalta. Konfliktitilanteet eivät myöskään ole epätavallisia varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä. Konfliktitilanteilla tarkoitetaan niin sanallisia erimielisyyksiä kuin fyysisiä yhteydenottoja, kuten esimerkiksi tönimistä. (Puroila & Estola 2012: 34.) Myös Revon (2015: 40) tutkimustuloksien mukaan yleisin kiusaamisen muoto varhaiskasvatusikäisten keskuudessa on poissulkeminen. Vaikkakin konfliktitilanteita lasten välillä varhaiskasvatuksessa tuleekin, ne voidaan nähdä myös oleellisina oppimisen hetkinä lapsiryhmässä. Näitä tilanteita ratkoessa, mahdollistuu esimerkiksi ongelmanratkaisutaidon harjoittelu sekä vastuun ottaminen ja ylipäättään vuorovaikutustaitojen harjoittelu. (Haapsalo & Kauppila & Kirkkopelto & Nousiainen & Repo 2020: 67.)

4.3 Kasvattajan rooli ja merkitys lapsen kaveritaitojen ja ryhmäytymisen tukemisessa

Kasvattajalla on suurin merkitys varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle ryhmäytymiselle (Repo 2015: 128). Laaksonen (2022: 167) kuvaakin kaksi ryhmän muodostumisvaiheen tasoa, jotka ovat havaittavissa varhaiskasvatuksessa. Ensimmäinen havaittava taso on ryhmän rakentuminen nimenomaan aikuisen pedagogisesti ohjaamana. Toinen ryhmän muodostumisvaiheen taso on yhdessä lasten kanssa tapahtuva vahvistettava ryhmäytyminen. Revon (2015: 128) mukaan aikuinen on roolimalli lapselle ja aikuisen tehtävä on puuttua aina sellaiseen käyttäytymiseen, joka ei ole lapsiryhmässä hyväksyttävää, kuten kiusaamiseen. Aikuinen on ryhmästään vastuussa ja jokaisen lapsen on tärkeää voida luottaa siihen, että aikuinen auttaa tarvittaessa. Laaksonen (2022: 167) kuvaama ensimmäinen ryhmän muodostumisen taso kytkeytyy tähän aikuisen vastuuseen.

Myös Koivusen (2009: 54) mukaan myönteisessä ryhmäytymisen muodossa aikuinen toimii mallina lapselle omalla toiminnallaan. Koivunen kuvastaa myös lasten roolien tiedostamisen tärkeyttä sekä ryhmässä tapahtuviin kielteisiin ilmiöihin puuttumista, jotka ovat kasvattajan vastuualueella. Näiden lisäksi Haapsalo ym. (2016: 28) huomioi tärkeänä tekijänä riittävän ajan antamisen lapselle ryhmäytymisen kannalta. Uuteen ryhmään sopeutuminen voi viedä aikaa ja tässä tarvitaan kasvattajalta herkkyyttä ymmärtää. Ryhmän tullessa tutuksi, vähenee myös esimerkiksi jännitys, ja lapsen on helpompi olla vuorovaikutuksessa toisiin.

Laaksonen (2022: 151–152) korostaa myös sitä, että toimivan ryhmän edellytys on useamman tekijän summa. Vaikuttavina tekijöinä ei ole pelkästään se, mitä lapsiryhmässä tapahtuu, vaan myös varhaiskasvatusyksikön johtamis- sekä toimintakulttuuri. Hyvällä ryhmäytymisellä voidaan tukea kaveritaitoja sekä myönteisten vertaissuhteiden muodostumista. Yksi hyvän ja toimivan ryhmän tunnusmerkeistä onkin kyvykyys ratkaista rakentavasti eteen tulevia kaveripulmia nimenomaan kasvattajan tuella.

Myös kaveritaitojen kehittymisen kannalta kasvattaja on merkittävässä roolissa. 3-vuotiaalla lapsella ei vielä ole valmiuksia ratkoa leikin aikana eteen tulevia haasteita, kuten riitatilanteita tai roolien sopimista, joten erityisesti näissä tilanteissa voidaan aikuisen rooli nähdä merkittävänä. (Pulkkinen 2023: Luku 2. Varhaislapsuus.) Koivunen (2009: 40–41) näkee kasvattajan roolin myös suurena nimenomaan leikissä, sillä kasvattaja voi tukea lapsia yhtenäisempään leikkiin ennakoimalla sekä rikastuttamalla leikin kulkua.

Koivula ym. (2022: 183–185) näkevät myös aikuisen vastuun lämpimän sosioemotionaalisen ilmapiirin luomisessa ja sen vaikutukset, ei vain leikkitaitojen harjoittelun kannalta, vaan myös vertaissuhteiden näkökulmasta. Läsnä oleva ja sensitiivinen kasvattaja voi omalla toiminnallaan luoda leikkiä tukevan ilmapiirin, jolloin hän myös tukee lasten välisiä vertaissuhteita ja samalla väistämättä kaveritaitojen kehittymistä. Myös Ahonen ja Roos (2021: 91) nostavat aikuisen roolin avaintekijäksi leikkikulttuurin rakentamisessa

taaperoryhmässä. Aikuisen rooli nähdään niin kanssaleikkijänä kuin myös itse fyysisen ympäristön rakentamisessa.

5 Toteutus

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät itse käytännön toteutus sekä kyseisen toteutuksen raportointi. Toteutustapoja on paljon erilaisia toiminnallisessa opinnäytetyössä, mutta niillä kaikilla on kuitenkin myös yhteinen piirre; opinnäytetyön päämääränä on luoda kokonaisilme, josta olisi mahdollista tunnistaa päämäärät, joita opiskelija on tavoitellut. Kokonaisilme luodaan visuaalisin ja viestinnällisin keinoin. (Vilka & Airaksinen 2003: 9, 51.) Tämä toiminnallinen opinnäytetyö koostuu työelämää varten luodusta oppaasta sekä sen raportoinnista. Tavoitteena oli luoda oppaasta ja sen raportoinnista johdonmukaisesti yhtenevä, jolloin kokonaisilme niin oppaan kuin raportoinnin välillä olisi yhtenevä. Tätä hioin opinnäytetyöprosessin aikana ja laajensin myös käsittelemääni teoriataustaa, jotta voisin päästä tähän tavoitteeseen.

Vilka (2021: 32) kuvastaa asiantuntijaosaamisen näkyvän toiminnallisessa opinnäytetyössä ammatillisella käytännöllä ja siitä pohjautuvalla opinnäytetyötekstillä. Oleellisena osana toiminnallista opinnäytetyötä Vilka ja Airaksinen (2003: 38) pitävät kohderyhmää ja sen rajaamista. Tämän opinnäytetyöni tuotos, opas, on kohdennettu varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja oppaan sisältö on rajattu koskemaan 3-vuotiaita lapsia. Näin ollen rajaus on selkeä niin kohderyhmän puolesta kuin myös sisällöllisesti.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. Idea oppaan aiheelle on lähtöisin yhteistyökumppanilta ja opasta lähdettiin toteuttamaan niin, että se voisi parhaalla mahdollisella tavalla olla apuna ja tukena varhaiskasvatuksen ammattilaisille 3-vuotiaiden lasten kaveritaitojen sekä ryhmäytymisen tukemisessa. Tyypillisesti toiminnallinen opinnäytetyö vastaakin johonkin

työelämästä nousevaan tunnistettuun haasteeseen tai tarpeeseen, ollen kehittämistoimintaa (Vilkkä 2021: 32).

Opinnäytetyöllä pyrittiin tukemaan varhaiskasvatuksen ammattilaisia heidän kasvatustyössään oppaan avulla, joka sisältää käytäntöön helposti sulautettavia toimintaideoita. Toimintaideat valikoituivat oppaaseen niin, että ne olisivat kestoiltaan suurimmaksi osaksi melko lyhyitä sekä toteutustavoiltaan sellaisia, jotka eivät vaatisi suurempia esivalmisteluja, jolloin niitä voidaan helpommin ja joustavasti ottaa osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

Opinnäytetyöprosessini alkoi syksyllä 2023. Salosen, Elorannan, Hautalan ja Kinoksen (2017: 51) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan havaita seitsemän eri vaihetta, joista kehittämistoiminta koostuu. Vaiheet etenevät konstruktivistisen mallin mukaisesti, mutta on kuitenkin tiedostettava se, että vaiheet etenevät usein myös limittäin. Ensimmäisenä vaiheena on kehittämistarpeen tunnistaminen. Tässä opinnäytetyössä kehittämistarve oli tunnistettu ja noussut esiin yhteistyökumppanin varhaiskasvatussyksiköstä. Tätä vaihetta seuraa ideointivaihe ja kolmas vaihe on suunnitteluvaihe. Näitä vaiheita työstin niin itsenäisesti kuin myös yhteistyökumppanin kanssa tapaamisessamme, joka myös johdatteli opinnäytetyöprosessini neljänteen vaiheeseen eli toteutusvaiheeseen. Ideointi- ja suunnitteluvaiheessa keskityin alkuun teorian tarkasteluun ja tutkimiseen. Hyödynsin monipuolisesti niin kirjallisuutta kuin myös vertaisarvioituja verkkolähteitä. Tämä auttoi myös oppaan suunnittelun aloituksessa sekä oppaaseen sisällytettävien tarkempien ja oleellisten teemojen valinnassa.

Toteutusvaiheen jälkeen seuraa itse tulos ja tuotos sekä kuudentena vaiheena on tuotoksen arviointivaihe. Arviointivaihe oli hyvin eläväinen omassa opinnäytetyöprosessissani, sillä palautetta pyydettiin prosessin eri vaiheissa, eikä pelkästään tuotoksen ollessa valmis. Lopulta konstruktivistisen mallin mukaisesti kehittämistoiminta saadaan päätökseen päätösvaiheen kautta. (Salonen & Eloranta & Hautala & Kinon 2017: 51.)

5.2 Yhteistyökumppani ja etukäteistiedon alkukartoitus

Yhteistyökumppaniksi opinnäytetyölleni sain erään helsinkiläisen päiväkodin eteläisen suurpiirin alueelta. Ehdotin yhteistyökumppanille kahta erilaista aiheideaa, jotka kiinnostivat itseäni sekä ilmaisivat myös innokkuuteni sellaisellekin aiheelle, joka voisi olla lähtöisin nimenomaan yhteistyökumppanin varhaiskasvatusyksiköstä. Halusin ehdottomasti opinnäytetyölläni tarjota jotakin sellaista, josta voisi oikeasti olla hyötyä yhteistyökumppanille ja työelämään.

Yhteistyökumppanini keskusteli varhaiskasvatusyksikössään työntekijöiden kesken siitä, mikä voisi olla heidän yksikölleen hyödyllistä ja tarvittavaa tällä hetkellä. Yhteistyökumppanina toimivasta varhaiskasvatusyksiköstä nousi esiin tarve oppaalle, joka käsittelisi 3-vuotiaiden lasten kaveritaitoja. Tämä aihe oli itselle äärimmäisen mieluinen ja sellainen, jonka olen huomannut myös tärkeäksi oman työskentelyni aikana varhaiskasvatuksessa.

Tapasimme yhteistyökumppanin kanssa etäyhteyksin, jossa kirkastimme tarvetta ja heidän toiveitaan oppaalle. Keskustelun aikana päädyimme kohdentamaan oppaan sisällön nimenomaan 3-vuotiaisiin lapsiin.

Varhaiskasvatusyksiköstä oli noussut haasteena esimerkiksi juuri tämän ikäisten lasten sopeutuminen lapsiryhmään, kun he siirtyvät pienten ryhmästä 3–5-vuotiaiden lasten ryhmään. Uuteen ryhmään siirtyminen ja sopeutuminen voi olla haastavaa, kun lapsi on tottunut pienempään lapsiryhmään; usein 3–5-vuotiaiden lasten ryhmässä voi olla 18 tai jopa 21 lasta. Tämä on suuri muutos verrattuna pienten lasten ryhmään, jossa lapsia on yleensä 12. Tämän vuoksi yhteisöllisyyden tukeminen ja yhdessä tekeminen on tärkeää, ja yhteistyökumppani heittäkin ajatuksen tutustumisleikeistä, joita oppaaseen voisi sisällyttää.

Tapaamisessa pohdimme tarkemmin oppaan sisältöä, ja yhteistyökumppani toivoikin saavansa erityisesti arkeen helposti sulautettavia vinkkejä ja toimintaideoita. Keskustelussa kävi ilmi, että varhaiskasvatusyksikössä työntekijät olisivat lukeneet paljon teoreettista tietoa esimerkiksi siitä, miten tulisi

toimia, mutta sen kerrottiin jäävän siihen, ilman mitään konkreettisia käytännön vinkkejä ja ideoita. Tämän vuoksi oppaasta toivottiin mahdollisimman helposti lähestyttävää sekä sisällöltään sellaista, jonka sisältöä saataisiin arkeen konkreettisesti mukaan. Toiveena yhteistyökumppanilla oli myös ”palasteltava” rakenne oppaalle eli selkeät eri kokonaisuudet, joista olisi helppo löytää tarvittavaa tietoa näppärästi. Oppaan toivottiin olevan sähköisessä muodossa, mutta tulostusmahdollisuus olisi myös hyvä olla.

Sovimme yhteistyökumppanini kanssa tiiviimmästä yhteistyöstä opinnäytetyöprosessin aikana. Toiveissa oli esimerkiksi myös yhteistyökumppanin puolelta, että oppaaseen tulevia toimintaideoita voitaisiin kokeilla käytännössä lapsiryhmässä ja kokeilun jälkeen voisin saada niistä palautetta. Käytännön testauksen myötä mahdollistuisi informatiivisempi palaute toimintaideoista ja se myös mahdollistaisi oppaan jatkokehittämisen prosessin aikana paremmin toiveita vastaavaksi. Tällä tavalla oppaasta saataisiin myös mahdollisimman käytettävä ja toimiva kokonaisuus varhaiskasvatyksikölle.

5.3 Oppaan toteutuksen vaiheet

Yhteistyökumppanin tapaamisen jälkeen etsin aiheesta lisää tutkimuksia ja kirjallisuutta tukemaan oppaan laatimisen aloittamista. Tämä helpotti myös ideointi vaihetta, kun aiheen oli saanut rajattua. Etukäteistiedon myötä pääsin aloittamaan oppaan suunnittelu- ja toteutusvaihetta. Yhteistyökumppanin toiveiden pohjalta päädyin valitsemaan oppaan toteutuksen työkaluksi graafisen suunnittelun verkkotyökalun Canvan. Tämä oli itselle hyvin selkeä valinta, sillä Canva oli minulle entuudestaan hyvin tuttu, eikä oppaan laatiminen tällöin vaatisi uuden työkalun opettelua.

Kun teoriaa ja tietoa oli pohjalla, aloitin oppaan laatimisen tutkimalla Canvan omia suunnittelu- ja mallipohjia, joista useampaa mallipohjaa ja tyyliä hyödyntämällä kokosin oman kokonaisuuden. Halusin erityisesti panostaa visuaaliseen ilmeeseen, jotta oppaan lukeminen voisi olla miellyttävää eikä raskasta. Yhteistyökumppanin toiveiden mukaisesti lähdin toteuttamaan opasta

myös niin, että se olisi mahdollisimman selkeä ja helppokäyttöinen kokonaisuus.

Toimintaideoita oppaaseen lähdin kokoamaan sillä ajatuksella, että voisin antaa myös toivon mukaan jotakin aivan uusiakin ideoita. Tutkin paljon kirjallisuutta ja verkkolähteitä, mutta näiden lisäksi hyödynsin myös omaa kokemustani varhaiskasvatuksessa työskentelystä ja sovelsin omia ajatuksiani ja ideoitani keksien myös aivan uusia toimintaideoita. Osaa toimintaideoista olen hyödyntänyt itsekkin aikaisemmin varhaiskasvatuksessa ja sovelsin ne kohderyhmälle sopiviksi. Sain siis hyödyntää myös omaa ammatillisuuttani ja pedagogista osaamistani suunnitellessa kaveritaitoja ja ryhmäytymistä tukevaa toimintaa.

Sovimme yhteistyökumppanin kanssa uuden tapaamisen, kun olin ehtinyt työstää opasta eteenpäin. Tässä vaiheessa minulla oli tarjota joitakin toimintaideoita myös testattavaksi. Tapaamisessa kävimme myös läpi luomaani pohjaa oppaalle. Värimaailma ja oppaan tyyli miellyttivät yhteistyökumppania ja palautteen perusteella erityisesti jo oppaan kansisivu houkutteli lukemaan opasta. Yhteistyökumppanin mielestä toimintaideoiden sommittelu oppaassa oli myös hyvää siinä mielessä, että tarvittaessa varhaiskasvatyksikölle mahdollistuisi oppaan tulostamisen myötä leikkikorttien teko kootuista toimintaideoista. Kerroin oman ajatukseni siitä, että oppaassa olisi hyvin tiiviisti teoreettisempaa tietoa, mutta muuten oppaassa keskityttäisiin nimenomaan käytännön ideoihin. Kysyin myös mielipidettä valitsemiini teemoihin teorian osalta. Nämä olivat yhteistyökumppanin mielestä valittu hyvin tukemaan tätä nimenomaista opasta ja sen tarkoitusta. Teemoiksi oppaaseen valikoitui teorian pohjalta 3-vuotiaan kaveritaidot, ryhmäytyminen ja aikuisen merkitys ja rooli.

Lähetin yhteistyökumppanille word-tiedostona kootusti toimintaideat. Sovimme olevamme yhteydessä noin kolmen viikon päästä uudestaan, johon mennessä yhteistyökumppanin varhaiskasvatyksikössä olisi ehditty testaamaan toimintaideoita käytännössä lasten kanssa. Yhteistyökumppani ehdotti myös

toimintaideoiden testaamista muissakin yksikön lapsiryhmissä, jolloin saisi myös tietoa ja palautetta toimintaideoiden käyttömahdollisuudesta laajemminkin eri ikäisten lasten parissa.

Jatkotyöstin opasta tällä välin sekä työstin myös opinnäytetyöni teoriaosuutta laajemmaksi opinnäytetyöni ohjaajan kommenttien pohjalta, jotta teoriaosuus sekä oppaan sisällöt vastaisivat paremmin toisiaan. Olin yhteydessä yhteistyökumppaniin sovittun ajan päästä ja sain kirjallisesti palautetta toimintaideoista. Toimintaideoita ei alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ehditty testamaan käytännössä varhaiskasvatyüksikössä, mutta ne oli muuten katsottu läpi, jonka pohjalta sain palautetta niistä.

Välitin yhteistyökumppanille vielä myös uusia toimintaideoita tarkastettavaksi. Lisäksi välitin myös oppaan teorian tekstin yhteistyökumppanille.

Yhteistyökumppanin palautteen pohjalta teorian tekstiin ei tarvittu muutoksia lainkaan, joten siirryin oppaassa viimeistelyvaiheeseen. Tarkastin oppaasta kirjoitusvirheet ja tein pientä hienosäätöä kuvien asetteluissa.

Viimeistelyvaiheessa lähetin oppaan vielä kokonaisuudessaan pdf-tiedostona tarkastettavaksi yhteistyökumppanille, jonka jälkeen opas todettiin olevan valmis.

5.4 Tuotoksen esittely ja yhteistyökumppanin palaute

Kaveritaito-opas muodostuu teorian tiedosta sekä teorian tiedon pohjalta valikoituneista sekä myös itse soveltamistani ja keksimistäni toimintaideoista. Kokonaisuudessaan oppaan sivumäärä on 16. Oppaan alussa johdatellaan oppaan lukija aiheeseen ja esitellään opasta sekä sen käyttötarkoitusta. Tämän jälkeen on koottuna hieman taustaa ja teoriaa aiheesta tukemaan näitä valittuja toimintaideoita. Pohjustavaa teorian tietoa oppaassa on yhteensä neljä sivua. Teoriaosuudessa on käsitelty lyhyesti 3-vuotiaan kaveritaitoja, ryhmäytymistä sekä aikuisen merkitystä ja roolia kaveritaitojen kehittymisen kannalta. Halusin pitää nämä melko tiiviinä oppaassa ja keskittyä yhteistyökumppanin toiveiden mukaisesti ideoihin, joita voisi saada käytäntöön mukaan eli toimintaideoihin.

Toimintaideat koottiin ”Tutustumisleikkipankiksi”, josta löytyy yhteensä 15 erilaista toimintaideaa tukemaan lasten kaveritaitoja ja ryhmäytymistä. Toimintaideat on koottu ja avattu mahdollisimman selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla. Lisäksi melkein jokaiselle toimintaidealle on lisätty vielä jokin käytännön vinkki tukemaan sen toteuttamista ja ohjaamista lapsiryhmälle tai antamaan vaihtoehtoisia toteutustapoja ja ideoita. Oppaaseen on koottuna lopuksi lähteistö, jota on hyödynnetty oppaan teoretiedon kokoamisessa sekä toimintaideoiden koonnissa. Lähteissä on erikseen myös maininta niistä toimintaideoista, jotka ovat itse keksittyjä tai soveltamia.

Kuva 1. Ollaan kavereita! -oppaan kansisivu.

Palautetta kerättiin jo oppaan tekoaikana yhteistyökumppanilta. Välitin yhteistyökumppanilleni toimintaideoita tarkastettavaksi sitä mukaan, kun ideoita sain koottua. Tämä mahdollisti oppaan kehittämisen jo laatimisprosessin aikana

kohti toimivampaa ja toiveita vastaavampaa kokonaisuutta. Alun suunnitelmien mukaisesti, toimintaideoita ei ehdittykään testaamaan käytännössä varhaiskasvatusyksikössä, mutta toimintaideoita oli kuitenkin käyty läpi ja sen pohjalta sain yhteistyökumppanilta niistä palautetta.

Yhteistyökumppani piti oppaan leikkejä kivoina sekä oli kiva, kun myös tutuista leikeistä oli uusia variaatioita. Leikit olivat myös palautteen mukaan monipuolisia ja niissä oli laajasti huomioitu eri osa-alueita. Kuitenkin useiden leikkien kohdalla oli herännyt myös ajatus siitä, onkohan toimintaidea vielä haasteellinen kolmevuotiaiden kanssa. Yhteistyökumppani kuitenkin koki, että nämä haasteellisemmatkin toimintaideat voitaisiin jättää oppaaseen, sillä ne tekivät oppaasta monikäyttöisemmän. Melkein jokaisessa toimintaideassa oli myös oma ”vinkki”, joka sisälsi jonkin käytännön vinkin kyseiseen toimintaan liittyen tai vaihtoehtoisen tavan sen soveltamiseksi. Tästä pidettiin paljon. Toimintaideoista löytyi myös lemppari leikkejä, ja näitä olivat Leikkipankin ”Kalakamut” sekä ”Pehmolelut tutuiksi” -leikit.

Loppupalautevaiheessa opasta pidettiin kaikin puolin oivallisena. Teoriaosuus ja ulkoasu oppaassa näyttivät hyvältä. Lisäksi yhteistyökumppanin varhaiskasvatusyksikössä muidenkin lapsiryhmien kasvattajat olivat innostuneet leikeistä ja esimerkiksi oppaan ”Arvaa eläin” -leikki oli ajateltu ottaa käyttöön alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Yhteistyökumppani piti tavallisena sitä, että varhaiskasvatuksessa valmiita ideoita muokataan aina omaan lapsiryhmään sopivaksi. Opas koettiin kokonaisuudessaan monikäyttöiseksi.

6 Pohdinta

6.1 Tavoitteen toteutuminen

Tavoitteena tällä toiminnallisella opinnäytetyöllä oli varhaiskasvatuksen ammattilaisten kasvatustyön tukeminen. Tavoitteeseen pyrittiin kaveritaito-oppaan avulla, jota hyödyntämällä varhaiskasvatuksen työntekijöillä olisi

mahdollisuus tukea 3-vuotiaiden lasten kaveritaitoja sekä ryhmäytymistä entistä paremmin lapsiryhmässä.

Halusin luoda mahdollisimman hyvin yhteistyökumppanin toiveita ja tarpeita vastaavan kokonaisuuden. Tämän vuoksi olisi mielestäni ollut hienoa, jos prosessin aikana olisi mahdollistunut oppaan toimintaideoiden testaaminen varhaiskasvatusyksikössä, kuten alun perin suunnittelimme. Toimintaideoiden testaaminen käytännössä olisi voinut mahdollistaa paremmin oppaan kehittämisen sen tekoprosessin aikana, sillä mielestäni on helpompi käytännön kokemuksen kautta arvioida toiminnan toimivuutta. Varhaiskasvatusyksikön arkea kuitenkin haastoi mm. lakko, joten ymmärrän, miksi toimintaideoiden testaaminen käytännössä ei tällä kertaa mahdollistunut. Prosessin aikana olisi kuitenkin voinut miettiä vaihtoehtona sitäkin, että olisin itse voinut mennä varhaiskasvatusyksikköön ohjaamaan toimintaideoita ja näin ollen saada omakohtaista kokemusta toimintaideoiden toimivuudesta, mikäli se olisi yhteistyökumppanille sopinut.

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys auttoi ymmärtämään paremmin sitä, mitä on hyvä ottaa huomioon oppaan toimintaideoiden suunnittelussa ja kokoamisessa. Erityisesti vuorovaikutustaitoihin ja niiden kehittymiseen vaikuttaviin asioihin perehtyminen auttoi ymmärtämään paremmin sitä, millainen toiminta tämän ikäisten lasten kaveritaitoja ja ryhmäytymistä voisi parhaiten tukea. Ajattelen vahvasti, että molemmat vuorovaikutussuhteet, niin vertaisten kanssa kuin lapsen ja aikuisen välillä, ovat oleellisia vuorovaikutustaitojen kehityksen kannalta varhaislapsuudessa. Varhaiskasvatusikäinen lapsi harjoittelee vuorovaikutustaitojaan ja tarvitsee usein vielä aikuisen tukea, jolloin mielestäni myös lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutussuhde on oltava hyvällä pohjalla. Koen, että oppaan sisältämät toimintaideat tukevat ja kannustavat nimenomaan myös lasta ja aikuista vuorovaikutukseen. Yhdessä tekeminen ja aikuisen läsnäolo painottuvat oppaan toimintaideoissa, joten koen, että onnistuin luomaan oppaan, jonka toimintaideat tukevat vuorovaikutussuhteita laajasti. Vertaissuhteita tarkastellessani sain myös lisää

vahvistusta aikuisen merkitykselle 3-vuotiaiden lasten kaveritaitojen kehityksessä.

Haasteellista tässä prosessissa oli mielestäni aiheen rajaus. Kaveritaidot ovat laaja kokonaisuus, jotka ovat kytköksissä moniin muihinkin taitoihin, kuten tunnetaitoihin, itsesäätelytaitoihin sekä myös ympäröivään maailmaan (Laaksonen 2022: 77, Lautamo & Laaksonen 2019: 33). Sain pohtia monesta eri näkökulmasta ja kirkastaa tavoitetta useaan kertaan, jotta mielestäni esimerkiksi oleellisimmat teemat saatiin valittua oppaaseen. Tässä onnistuin kuitenkin hyvin, eikä yhteistyökumppanin palautteen pohjalta oppaaseen valittuihin teemoihin kaivattu muutoksia. Myös toimintaideoita kootessa ja suunnitellessa eteeni tuli tilanteita, joissa sain pohtia tarkoin toimintaidean tavoitetta ja sitä, onko se soveltuva juuri minun oppaaseeni ja valitulle ikäryhmälle. Tarpeen mukaan myös sovelsin ideoita siihen suuntaan, että kaveritaidot ja ryhmäytyminen eli yhdessä tekeminen olisivat keskiössä.

Koin kuitenkin toimintaideoiden suunnittelussa haastavaksi tekijäksi tämän valitun kohderyhmän. 3-vuoden ikä on omasta mielestäni varhaiskasvatuksessa ehkä juuri se haastavin ikäryhmä. Kuten Aarnio ym. (2016: 68) myös kuvasikin, limbisen järjestelmän, joka mahdollistaa lapselle tunteiden säätelyn, alkaa vasta kehittymään. Pitkäaikainen keskittyminen ei myöskään ole vielä mahdollista 3-vuotiaalle lapselle ja tästä syystä oppaaseen kootut toimintaideat ovat kestoltaan lyhyitä. Toimintaideoita tuli miettiä tarkoin, jotta ne voisivat olla juuri tämän ikäisille ylipäättään mahdollisia. Sainkin tästä myös palautetta, että osa toimintaideoista vaikutti hieman haasteellisilta 3-vuotiaille. Kuitenkin yhteistyökumppanin toiveesta nämäkin toimintaideat jätettiin oppaaseen. Koen, että näiden haasteellisempienkin toimintaideoiden sisällyttäminen oppaaseen tukee myös alkukartoituksessa havainnollistettua haastetta, 3-vuotiaiden lasten sopeutumista isompien lasten ryhmään. Näitä haasteellisempia toimintaideoita voisi hyödyntää nimenomaan siinä vaiheessa, kun lapsi on siirtynyt isompien ryhmään.

Oppaalla pyrin tarjoamaan ryhmäyttäviä ja kaveritaitoja tukevia leikki-ideoita varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Leikki-ideat menetelmävalintana osuvat mielestäni hyvin opinnäytetyön teemaan sekä sen tavoitteeseen, leikin ollessa pienelle lapselle luontainen vuorovaikutuksellinen tapa (Ahonen & Roos 2021: 95–98). Mielestäni luontaista vuorovaikutuksellista tapaa hyödyntämällä voidaan parhaiten tukea lasten kaveritaitojen kehittymistä ja ryhmäytymistä. Yhteinen toiminta leikin kautta korostuu 3-vuotiaiden parissa. Kootut leikit ovat myös sellaisia, joissa aikuisen rooli on avainasemassa toiminnan kulkuun, sillä kasvattajan rooli erityisesti pienten lasten parissa on suuri (Koivunen 2009: 40–41).

Ulkomuoto oppaassa miellytti omaa silmääni, sekä myös yhteistyökumppanin palautteen perusteella se oli erittäin onnistunut. Valikoin oppaan taustaväriksi vaalean sävyn, sillä etukäteistiedon perusteella yhteistyökumppani toivoi myös tulostusmahdollisuutta oppaalle, joten tällöin vaalea pohjaväri oli mielestäni kaikkein toimivin erityisesti tulostamisen kannalta. Halusin kuitenkin, että kansisivu olisi houkutteleva, joten tähän panostin enemmän kuvien ja muotoilujen muodossa.

Oppaan ”Tutustumisleikkipankki” -osio jäi mielestäni niin sanotusti melko tavalliseksi. Tähän osioon olisin itse ehkä kaivannut jotakin lisää, kenties kuvitusta, mutta yhteistyökumppanin tapaamisessa sain palautetta, että tämä osio oli hyvin aseteltu. Lisäksi yhteistyökumppanin ajatus oli myös mahdollisesti tehdä leikkikortit Tutustumisleikkipankin leikeistä, joten oleellista tämän kannalta oli, että leikit olivat tyyliiltään koottu yksinkertaisesti. Liiallinen värien tai kuvioiden ja kuvien käyttö voisi olla leikkikorttien teon kannalta negatiivinen seikka.

Oppaan tekoprosessin aikana, oma, itselle asettamani tavoite ja toive koottujen toimintaideoiden määrällä oli 20. Oppaassa oli toimintaideoita lopulta 15. Vaikka jäin hieman omasta tavoitteestani, voin olla kuitenkin tyytyväinen lopputulokseen, sillä 3-vuotiaille sopivien toimintaideoiden kokoaminen ja luominen osoittautuikin odotettua haastavammaksi. Haastavaa tässä iässä on

nimenomaan se, kun mielen teoria on vielä kehittymässä eikä lapsella ole vielä taitoa tai kykyä ymmärtää sitä, että toisen ajatukset voivat poiketa omista ajatuksista (Aarnio ym. 2016: 68–75). Ratkaisuksi kuitenkin tässäkin näen sen, että aikuisen vahva rooli ja tuki toiminnoissa on tärkeä.

Kokonaisuudessaan koen, että onnistuin laatimaan oppaan, joka vastasi yhteistyökumppanin toiveisiin sekä tarpeisiin. Vaikkakin oppaan toimintaideat pyrin valikoimaan ja suunnittelemaan niin, että ne voisivat olla nimenomaan 3-vuotaille sopivia, on toisaalta rikkaus, että myös koko varhaiskasvatusyksikkö voi hyödyntää opasta omissa lapsiryhmissään leikkejä soveltaen.

6.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuseettisiin ja tietosuojaan liittyviin seikkoihin on kiinnitettävä huomiota jo heti opinnäytetyöprosessin alussa eli jo ideointi vaiheessa. Oli tutkimus sitten suurempi tai pienempi, hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen kuuluu jokaiselle tutkimusta tekeväälle, sillä se on velvoittava asia. Sopimus tarvitaan aina toimeksiantajan ja tutkijan välille. Se helpottaa ymmärtämään esimerkiksi omaa asemaa tutkimukseen liittyen. (Vilka 2015: 41–47.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta painottaa tarvittavien lupien huomioimista hyvänä tieteellisenä menettelytapana (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023: 13). Opinnäytetyöni ollessa opastyypinen opinnäytetyö, ei tutkimuslupaa kuitenkaan tarvittu. Koin silti tärkeäksi ja oleelliseksi huolehtia sopimuksesta yhteistyökumppanin kanssa opinnäytetyön prosessiin liittyen. Sopimus on allekirjoitettu 20.2.2024.

Halusin opinnäytetyössäni panostaa erityisesti kirjallisuuslähteisiin sekä lähteistön määrään ylipäätään. Koen sen itse tärkeänä osana luotettavuutta ja eettisyyttä siltä osin, että laaja lähteistö antaa laajempaa näkökulmaa sekä mahdollistaa mielestäni paremmin eri lähteistöjen kriittisen tutkimisen ja myös kyseenalaistamisen. Se myös laajentaa omaa ymmärrystä ja tietoa aiheesta ja kertoo osaltaan myös prosessiin sitoutumisesta. Tuomi ja Sarajärvi (2018: Luku 6.3. Hyvä muistaa luotettavuuden arvioinnissa) ottavatkin huomioon

luotettavuutta arvioidessa myös oman sitoutumisen prosessiin. Lisäksi raportointi on oleellista toteuttaa huolella. Opinnäytetyöprosessini eteneminen oman asettamani aikatauluni mukaisesti kertoo myös osaltaan sitoutuneisuudesta prosessiin.

Viskari (2002: 63–64) painottaa verkkolähteen laadun arviointia sekä alkuperäislähteiden hyödyntämistä sekundaarilähteiden sijaan. Tämä on tärkeää, jotta mahdollisilta tulkintavirheilta vältyttäisiin. Jokainen tekee omia tulkintojaan, joten alkuperäislähdettä hyödyntämällä, saadaan rajattua toinen ”ylimääräinen” tulkinta pois. Pysin hyödyntämään mahdollisuuksien mukaan alkuperäislähteitä opinnäytetyössäni. Kuitenkin minulla on myös useita lähteistöjä tässä opinnäytetyössä, joiden kohdalla alkuperäislähteiden hyödyntäminen ei ollut lainkaan mahdollista niiden ollessa maksumuurien takana. Mielestäni on myös tärkeää pohtia ylipäätään omia tulkintataitojaan sekä lisäksi lähteitä arvioidessa sitä, voisiko asian ymmärtää myös toisin, eri näkökulmasta. Koen, että opinnäytetyöprosessi on kehittänyt minua tässä eteenpäin.

6.3 Jatkokehittämisideat

Kaveritaitojen ja ryhmäytymisen tukeminen on tärkeää jokaisessa lapsiryhmässä. Yhteistyökumppanin varhaiskasvatusyksikön lisäksi muidenkin varhaiskasvatusyksiköiden olisi mahdollista hyödyntää luomaani opasta lapsiryhmissään sen monikäyttöisyyden vuoksi. Oppaan ollessa sähköisessä muodossa voisi sen eteenpäin jakaminenkin olla vaivatonta.

Jatkokehittämisideana minulla heräsi laajempi opas, jossa olisi tarkemmin eritelty eri ikäryhmien mukaisia toimintaideoita tukemaan kaveritaitoja ja ryhmäytymistä. Tämän ajatuksen sain toimintaideoista saatujen palautteiden pohjalta. Toki toimintaideoita on mahdollista aina itse mukauttaa omaan ryhmään sopiviksi, mutta omat selkeät rajaukset voisivat mielestäni helpottaa varhaiskasvatuksen arkea. Laajemman oppaan sijaan vaihtoehtoisesti voisi olla myös täysin erilliset oppaat ikäryhmien mukaan. Koen, että laajempaan oppaan

laatiminen olisi voinut myös tukea havaitsemaani haastetta toimintaideoiden kokoamisessa ja suunnittelussa 3-vuotiaille. Tämä olisi tuonut laajempaa näkökulmaa ja vertailumahdollisuutta eri ikäryhmiin, ja sen myötä myös varmasti oivalluksia enemmän siitä, mikä toimintaidea soveltuisi parhaiten kullekin ikäryhmälle.

Kaveritaitojen kehittymisen kannalta myös lapsen vanhemmilla on suuri merkitys. Yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintaa. (Haapsalo ym. 2020: 7.) Tämän vuoksi voisi olla tärkeää saada vanhemmat myös sitoutumaan osaksi kaveritaitojen tukemiseen. Myös Pulkkinen ym. (2023: Luku 2. Varhaislapsuus) korostavat perheen roolia ja tutkimusten mukaan perheen painoarvo lapsen kehityksessä on kaikkein suurin, vaikka lapsi olisikin varhaiskasvatuksessa. Tämän vuoksi minulla heräsi ajatus ”Aikuiset läsnä” iltapäivästä, jossa vanhemmat voisivat tulla päiväkotiin ja jolloin oppaan toimintaideoita voitaisiin toteuttaa yhdessä. ”Aikuiset läsnä” iltapäivässä voitaisiin aikuisten kanssa ottaa puheeksi myös läsnäolon merkitys lapselle ja sen vaikutus hänen kaveritaitojensa kehitykselle. Nykypäivän yhteiskunnassa on havaittavissa esimerkiksi sosiaalisen median kasvanut käyttö arjessa ja arki voi olla usein myös hektistä lapsiperheissä ja kenties joskus unohdamme aidon läsnäolon merkityksen kiireiden keskellä.

Tutkimuksellisempi kehitysidea kaveritaitojen ja ryhmäytymisen kannalta voisi olla Kettu-kirjan hyödynnettävyyden tarkastelu osana kaveritaitojen ja ryhmäytymisen tukemista. Kettu-kirja on käytössä Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksessa ja se johdattelee kestävän kehityksen teemoihin (Helsinki oppii 2022). Kettu-kirjan käyttöä voisi mielestäni tutkia kaveritaitojen kehittymisen näkökulmasta, sillä sen sisältämissä käpälätehtävissä painottuu yhteinen toiminta. Myös leikki on vahvasti esillä Kettu-kirjassa ja leikki onkin kaveritaitojen kehittymisen kannalta suuressa roolissa (Repo 2015: 185–186).

Lähteet

Aalto-Setälä, Terhi & Huikko, Eeva, & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Haravuori, Henna & Marttunen, Mauri 2020. Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa: Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien mielmien käyttöön. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140590/OHJ2020_006%20verkk%20u.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Viitattu 30.11.2023.

Aarnio, Kia & Autio, Sari & Jämsä, Johanna & Suomalainen, Sanna 2016. Skeema 2. Kehittyvä ihminen. 1. painos. Helsinki: Edita.

Ahonen, Liisa 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, Liisa & Roos, Piia 2021. Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, Liisa 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 5.1.2024.

Alikoski, Tuija 2023. Tunne- ja kaveritaidot alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien näkemyksiä tunne- ja kaveritaitojen harjoittelun valmiuksista ja käytänteistä. Opinnäytetyö. Kokkola: Centria-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/795220/Alikoski_Tuija.pdf?sequence=2>. Viitattu 2.3.2024.

Arbegas, Haley Wellmon 2010. Social-emotional development in early childhood as it relates to children's early learning experiences and family development in San Diego county children from birth through age five. Graduate School of Education and Psychology. California: Pepperdine University.

Asikainen, Jutta & Lindlöf, Hanna 2021. Kaveritaidot haltuun! Materiaalipaketti 3–5-vuotiaiden lasten sosiaalisten taitojen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Lahti: LAB-ammattikorkeakoulu. Sosionomi AMK.

<<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/511517/Kaveritaidot%20haltuun%21%20Materiaalipaketti%203-5-vuotiaiden%20lasten%20sosiaalisten%20taitojen%20tukemiseen%20varhaiskasvatuksessa-DESKTOP-H8Q53T6-2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>>. Viitattu 2.3.2024.

Haapsalo, Tiina & Kauppila, Elina & Kirkkopelto, Katri & Nousiainen, Katariina & Repo, Laura 2020. Meidän juttu! Kiusaamisen ehkäisy lasten vertaisryhmissä. Helsinki: Lasten Keskus.

Haapsalo, Tiina & Kirkkopelto, Katri & Repo, Laura 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lasten Keskus.

Helenius, Aili & Karila, Kirsti & Munter, Hilikka & Mäntynen, Pirkko & Sirenius, Helena 2002. Pienet päivähoitossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.–2. painos. Helsinki: WSOY.

Helsingin kaupunki 2022. Iloa, tunnekasvatusta ja kaveritaitoja – päiväkodissa opitaan elämää varten leikin kautta. Uutiset. Päivitetty 29.11.2022. <<https://www.hel.fi/fi/uutiset/iloa-tunnekasvatusta-ja-kaveritaitoja-paivakodissa-opitaan-elamaa-varten-leikin-kautta>>. Viitattu 22.11.2023.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Helsingin kaupunki. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 1.8.2022 alkaen. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_FI.pdf>. Viitattu 21.11.2023.

Helsinki oppii 2022. Kettu-kirja – tutkien, seikkaillen ja leikkien kohti kestävää tulevaisuutta. Päivitetty 23.1.2024. <<https://helsinkioppii.hel.fi/julkaisut/kettu-kirja/>>. Viitattu 2.3.2024.

Härkönen, Julia & Niemi, Suvi & Viitanen, Mira 2023. Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa. Kaveritaitotuokiot Kärsämäen ja Rantsilan päiväkoteihin.

Opinnäytetyö. Kokkola: Centria-ammattikorkeakoulu. Sosionomi AMK.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/801854/Harkonen_Niemi_Viitainen.pdf?sequence=2>. Viitattu 2.3.2024.

Kallinen, Kati & Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja & Lantela, Lauri & Turunen, Tuija & Nurmi, Henna & Leinonen, Jaana 2021. Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus & Aika* 15 (2). 4–21.

<<https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/80332/64354>>. Viitattu 25.11.2023.

Kangas, Jonna & Lastikka, Anna-Leena & Karlsson, Liisa 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. 1. painos. Helsinki: Otava.

Karppi, Tiina 2022. Alisan 5-vuotias tytär itki iltaisin, koska pelkäsi kiusaajaansa – perhe päätti muuttaa, kun ongelmaa ei saatu ratkaistua päiväkodissa. *Yle*. <<https://yle.fi/a/3-12273670>>. Viitattu 15.3.2024.

Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.) 2022. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. 3., korjattu ja laajennettu painos. Tampere: Vastapaino.

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Korhonen, Laura 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Duodecim Terveyskirjasto. <<https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>>. Viitattu 31.1.2024.

Köngäs, Mirja 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laaksonen, Vilja 2022. Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laaksonen, Vilja 2014a. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. *Jyväskylä Studies in Humanities* 221. Jyväskylä: Jyväskylän

yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1>. Viitattu 22.11.2023.

Laaksonen, Vilja 2014b. Lasten vertaissuhdetaitojen kehittäminen – näkökulmia kiusaamisen ehkäisemiseen. Prologi, Puheviestinnän vuosikirja 2014, 59–64. Prologos ry. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<https://journal.fi/prologi/article/view/95895/54293>>. Viitattu 22.11.2023.

Laaksonen, Vilja 2010. Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena. Prologi, Puheviestinnän vuosikirja 2010, 6–24. Prologos ry. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<https://journal.fi/prologi/article/view/95813/54212>>. Viitattu 22.11.2023.

Laaksonen, Vilja & Repo, Laura 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Folkhälsan.

Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen tueksi. Opetushallitus 2024. <<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lasten-sosioemotionaalisten-taitojen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa>>. Viitattu 31.1.2024.

Lautamo, Tiina & Laaksonen, Vilja 2019. Leikki- ja kaveritaitojen havainnointimenetelmät. 3. painos. Myhinpää: Ralla.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023. Kaikille kaveri päiväkodissa – Vanhempainilta. Päivitetty 2023. <https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/09114319/mll_kaikille-kaveri-paivakodissa-www-2023.pdf>. Viitattu 5.1.2024.

Martikainen, Suvi-Jonna & Oikarinen, Tuija 2021. ”Lapsista näkee, että me tehdään tämä hyvin”: Sosioemotionaalisen hyvinvoinnin toimintakulttuuri päiväkodissa. Journal of Early Childhood Education Research 10 (3). 147–181. <<https://journal.fi/jecer/article/view/114174/67373>>. Viitattu 15.2.2024.

Pihlainen, Kaisa & Reunamo, Jyrki & Kärnä, Eija 2019. Lapset varhaiskasvatuksen arvioijina – Lasten mukavina pitämät asiat päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti* 8 (1). 121–142. <<https://journal.fi/jecer/article/view/114108/67307>>. Viitattu 22.11.2023.

Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.) 2019. *Varhaiserityiskasvatus*. 2., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pikkumäki, Sisko & Peltola, Maija 2017. Poissulkeminen ja siihen liittyvät vaikuttamiskeinot varhaiskasvatuksessa. Artikkelinä. *Prologi – puheviestinnän vuosikirja 2017*, 8–23. <<https://journal.fi/prologi/article/view/95919/54317>>. Viitattu 21.11.2023.

Pulkkinen, Lea & Ahonen, Timo & Ruoppila, Timo (toim.) 2023. *Ihmisen psykologinen kehitys*. 10., uudistettu painos. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Puroila, Anna-Maija & Estola, Eila 2012. Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kokemusten äärellä. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti* 1 (1). 22–43. <<https://journal.fi/jecer/article/view/114025/67224>>. Viitattu 22.11.2023.

Repo, Laura 2015. *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salonen, Kari & Eloranta, Sini & Hautala, Tiina & Kinos, Sirppa 2017. *Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <<https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>>. Viitattu 21.2.2024.

Saracho, Olivia N. 2017. Bullying Prevention Strategies in Early Childhood Education. *Early Childhood Educ Journal* 45 (4). 453–460.

Syrjämäki, Marja 2019. Leikkien, havainnoiden, kannatellen. Vertaisvuorovaikutusta vahvistavaa pedagogiikkaa varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä. *Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia* 59. Helsinki: Helsingin yliopisto.

<<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/7b2c5a3e-1efb-4644-905b-44dcba539704/content>>. Viitattu 23.11.2023.

Tilastotieto 2023. Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten osuus kasvoi vuonna 2022. Tilastokeskus. Tiedote 11.12.2023.

<<https://www.stat.fi/julkaisu/cl8l48a1oj27m0dukvmlyq0wd>>. Viitattu 1.3.2024.

Trogen, Tiia 2020. Positiivinen kasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. <https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf>. Viitattu 14.2.2024.

Varhaiskasvatus. Koulutus ja tutkinnot. Opetushallitus 2023.

<<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>>. Viitattu 14.11.2023.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018.

<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>>. Viitattu 26.11.2023.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2022:2a.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf>. Viitattu 21.11.2023.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

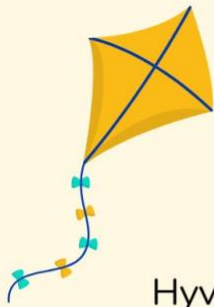
Viskari, Sinikka 2002. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet. Opas kirjoittamiseen ja seminaarityöskentelyyn. 3. tarkistettu painos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ylitapio-Mäntylä, Outi & Uusiautti, Satu & Määttä, Kaarina 2012. Critical viewpoint to early childhood education teachers' well-being at work. *Journal of Human Sciences*, 9 (1), 458–483. <<https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2043/861>>. Viitattu 2.3.2024.

Liitteet

Ollaan kavereita! -opas

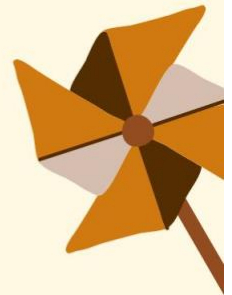

SISÄLLYS

Hyvä kasvattaja.....	3
3-vuotiaan kaveritaidot.....	4
Ryhmäytyminen.....	6
Kasvattajan merkitys.....	7
Tutustumisleikkipankki.....	8
Ryhmäytymisleikkejä.....	8
Lähteet.....	15

Hyvä kasvattaja

Sinulla on käsissäsi 3-vuotiaan lapsen kaveritaitoja käsittelevä opas. Tämä opas on opinnäytetyön tuotos ja toivon mukaan tästä olisi sinulle apua ja tukea tärkeään työhösi ja ennen kaikkea lasten kehittyvien kaveritaitojen sekä ryhmäytymisen tukemiseen.

Kaveritaidot ovat osa sosioemotionaalisia taitoja ja niiden harjoittelu on tärkeässä roolissa myös esimerkiksi kiusaamisen ehkäisyssä. Varhaiskasvatuksessa kaveritaitoja harjoitellaan ihan joka päivä arjen eri tilanteissa, mutta näitä taitoja on tärkeää harjoitella myös systemaattisesti, pedagogisen toiminnan avulla.

Tähän oppaaseen on koottu toimintaideoita ryhmäytymisen sekä kehittyvien kaveritaitojen tukemiseksi, joita voi hyödyntää sellaisenaan tai tarvittaessa myös soveltaen omaan ryhmään sopivaksi. Melkein jokaisessa toimintaideassa on myös oma ”vinkki”, joka tukee toiminnan toteutusta tai tarjoaa vaihtoehtoisia toteutustapoja ja ideoita.

Yhdessä tekemisen ilo on kootuissa toimintaideoissa kaikkein tärkeintä!

3-vuotiaan kaveritaidot

3-vuotias lapsi voidaan nähdä kehitysvaiheeltaan taaperoikäisen ja leikki-ikäisen välissä. Erityisesti 2–3-vuotiaalle lapselle on tyypillistä rajojen testaaminen eli niin kutsuttu ”uhmaikä”. Lapsi on kuitenkin usein kiinnostunut muista lapsista ja tyypillisesti vuorovaikutukseen hakeudutaan mielellään.

Kaveritaitojen kannalta ikä voidaan kuitenkin nähdä erityisen haastavana, sillä lapsi voi helposti kokea esimerkiksi turhautumisen tunteita, eikä näitä tunteita vielä pystytä säätelemään, mikä osaltaan haastaa vuorovaikutusta lapsiryhmässä.

3-vuotiaan ollessa leikki-ikäisen kynnyksellä, alkaa lapsen limbisen järjestelmän kehittyminen. Kehittyessään tämä mahdollistaa lapselle tunteiden säätelyn, ja sen myötä myös kaveritaitojen elementeissä voidaan nähdä pikkuhiljaa kehitystä.

3-vuotiaan kaveritaidot

Kaveritaidot ovat taitoja, joita opitaan. Kuten jo tiedätkin, varhaiskasvatuksessa näiden taitojen harjoittelu on päivittäistä. Niitä harjoitellaan leikeissä sekä myös systemaattisesti, osana varhaiskasvatuksen toimintaa.

Kaveritaidot ovat vahvasti kytköksissä myös tunnetaitoihin sekä itsesäätelytaitoihin. Ympäröivällä maailmalla on myös omat vaikutuksensa siihen, kuinka lapsen kaveritaidot pääsevät kehittymään sekä miten ne näyttäytyvät.

Kaveritaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa toisiin ja näiden taitojen myötä lapsen on mahdollista päästä osaksi sosiaalisia yhteisöjä. Varhaiskasvatuksen laadukkaan pedagogiikan pohjana on siis laadukas vuorovaikutus. Jotta vuorovaikutus voi olla laadukasta, tarvitaan siihen myös kasvattajan herkkyyttä.

Ryhmäytyminen

Ryhmään liittyminen ei kaikille ole helppoa eikä se tapahdu itsestään. Ryhmäytymiseen panostaminen on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, sillä se heijastuu oikeastaan jokaiseen hetkeen varhaiskasvatuksen arjessa ja toiminnassa. Tunne siitä, että on osa ryhmää, on jo pienellekin lapselle välttämätön.

Ryhmäytymiseen on tärkeää kiinnittää huomiota aina tarpeen tullen. Toimintakauden aikana voi tulla eteen koska vain tilanteita, jolloin ryhmäytyminen tarvitsee vahvistamista. Tämän oppaan Tutustumisleikkipankkiin koottuja tutustumis- ja ryhmäytymisleikkejä on helppo toteuttaa milloin vain!

Emotionaalisesti turvallinen ilmapiiri ehkäisee konflikteja sekä riitoja lasten välillä, jolloin se väistämättä myös ehkäisee mahdollista kiusaamista. Sen sijaan turvaton ilmapiiri voi näkyä lasten välillä esimerkiksi torjuntana eli toisin sanoen poissulkemisena leikin ulkopuolelle. Vaikuttamiskeinona tälle on havaittu nimenomaan ryhmäyttäminen!

Kasvattajan merkitys

Lapsiryhmässä kasvattajalla on suuri merkitys kaveritaitojen tukemisessa. 3-vuotias lapsi tarvitsee vielä hyvin paljon tukea kehittyvien kaveritaitojensa äärellä ja lapset näkevät aikuiset usein roolimalleina. Kasvattajat ovat ryhmästään vastuussa ja jokaisen lapsen on tärkeää voida luottaa siihen, että aikuinen auttaa tarvittaessa.

Usein 3-vuoden iässä lapsi siirtyy uuteen ryhmään, isojen ryhmään. Muutos on aina uutta ja jännittävää, ja erityisesti tällöin kasvattajan rooli korostuu entisestään, jotta lapsi voisi sopeutua uuteen tilanteeseen ja ryhmään. Muista antaa lapselle myös aikaa! Ryhmän tullessa tutuksi, vähenee myös esimerkiksi jännitys, ja lapsen voi olla helpompi olla vuorovaikutuksessa toisiin.

Kasvattajan on myös tärkeää aina tiedostaa omat henkilökohtaiset vuorovaikutustaitonsa. Omien vuorovaikutustaitojen äärelle pysähtyminen on tärkeää, sillä tässä työssä jokaisen kasvattajan oma persoona on vahvasti esillä. Näin ollen meidän omilla vuorovaikutustaidoillamme on suuri merkitys myös lapsen vuorovaikutustaitojen kehittämisessä!

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄYTYMISLEIKKEJÄ

1. KUKA KAVERI PUUTTUU?

Leikissä valitaan yksi "arvaaja". Arvaaja poistuu hetkeksi yhdessä toisen aikuisen kanssa odottamaan ryhmätilan ulkopuolelle (jotta odotusaika ei käy liian tylsäksi, voidaan yhdessä aikuisen kanssa esimerkiksi laskea niin pitkälle kuin päästään; 1,2,3... tai mitä tahansa muuta keksitkään!) Tällä välin ryhmätilassa yksi lapsi menee piiloon ja shhhhh! Pitää muistaa olla hipihiljaa. Arvaaja pyydetään takaisin sisään ja arvaajan tehtävänä on muistella, ketä kavereita olikaan paikalla tänään ja kuka mahtaisi olla piilossa.

VINKKI ! Ennen leikin aloitusta on hyvä käydä yhdessä läpi, ketä kaikkia tänään olikaan paikalla. Arvaajia voi olla myös halutessaan kaksi ja myös piiloon menijöitä voi olla useampi, kun leikki on tutumpi.

2. KURKI JA SAMMAKOT

Yksi valitaan kurjeksi ja kaikki loput ovat sammakoita. Kun kurki pitää ääntä (rumpu, omat kädet..), niin silloin kaikki sammakot saavat liikkua. Kun ääni lakkaa, tulee sammakoiden pysähtyä. Tämän jälkeen kurki kiertää ja katselee, näkeekö hän jonkun liikkuvan. Jos joku vielä liikkuu, koskettaa kurki tätä ja sanoo tämän sammakon nimen. Tämän jälkeen kurki jatkaa rummutusta jälleen jne.

VINKKI ! Ensimmäisillä kerroilla aikuinen voi toimia kurkena, ja kun leikki on tutumpi, voidaan kokeilla niin, että joku lapsista on kurki.

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄITYMISLEIKKEJÄ

3. HASSU KÄVELY

Kuka keksii kaikkein hassuimman tavan liikkua? Vuorollaan kukin lapsi voi halutessaan näyttää jonkin mitä erikoisimman tavan liikkua tilassa. Toisten tehtävänä on seurata ja tehdä perässä.

VINKKI ! Laittakaa taustalle jokin musiikki soimaan. Tämä leikki on helppo toteuttaa myös ulkona!

4. ETSI LAPPU

Ryhmätilaan piilotetaan värillinen lappu (sellaiseen paikkaan mistä sen voi löytää ilman, että tarvitsee siirtää tavaroita). Tämän jälkeen lasten tehtävänä on etsiä lappua tilasta. Kun lapun löytää, tulee jähmettyä paikalleen mitään sanomatta. Leikki jatkuu, kunnes lopulta kaikki ovat jähmettyneitä!

VINKKI ! Pehmolelu tms. käy myös hyvin piilotettavaksi. Aikuinen voi toimia alkuun piilottajana, mutta kun leikki on tutumpi, voi myös lapsi yhdessä aikuisen kanssa toimia piilottajana.

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄYTYMISLEIKKEJÄ

5. KAVERIPUSSI

Ryhmän aikuiset valitsevat etukäteen x-määrän eri roolileikkejä, kuten kauppaleikki, lääkärileikki, kampaamoleikki jne. sen mukaan, kuinka monta leikkiporukkaa muodostetaan. Etukäteen myös jokaisen lapsen nimi laitetaan pussukkaan (kaveripussi). Lasten kanssa arvotaan yhdessä kaveripussista pienet leikkiporukat valittuihin roolileikkeihin. Kaveripussi mahdollistaa vaihtelevat leikkiporukat.

VINKKI ! Jos eri roolileikkejä ei ole riittävästi, voisi teemapäivänä olla majaleikkipäivä, jolloin kaikilla on sama leikki omissa leikkiporukoissaan! Tällöin ei tule myöskään mahdollisia harmituksia siitä, että ei päässyt johonkin leikkiin, mihin joku toinen pääsi.

6. MINÄ TYKKÄÄN...

Leikissä vuorollaan kukin voi halutessaan kertoa jonkin asian, mistä tykkää. Esimerkiksi "minä tykkään... suklaasta!" Sitten kaikki, jotka tykkäävät suklaasta, siirtyvät ennalta sovittuun paikkaan, ja ne jotka eivät tykkää suklaasta, siirtyvät toiselle puolelle, ennalta sovittuun paikkaan.

VINKKI ! Vaihtoehtoisesti tässä leikissä voi hyödyntää kuvakortteja apuna! Halutessaan voi myös kokeilla jonkin liikkeen kanssa leikkiä eli esimerkiksi jos tykkää, niin silloin taputetaan, ja jos ei tykkää, niin silloin mennään kyykkyy.

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄYTYMISLEIKKEJÄ

7. KANNUSTUSJUOKSU

Seistään tai istutaan piirissä. Jokainen vuorollaan juoksee piirin ulkoreunaa, ja tällä välin kaikki muut taputtaa ja kannustaa kaveria nimeltä. Lopuksi voi keskustella siitä, miltä tuntui juosta, kun kaverit kannusti tai miltä kaverin kannustaminen tuntui. Onko kannustaminen kivan kaverin taito?

VINKKI ! Tämä leikki toimii hyvin ulkona! Piirin sijaan voi myös keksiä jonkin toisen reitin, mikä liikutaan toisten kannustaessa. Halutessaan myös juoksun sijaan voi keksiä oman hassun tavan, miten kulkee omalla vuorollaan piirin ympäri!

8. KEHUPENKKI

Mennään piiriin istumaan ja laitetaan yksi tuoli tai tyyny tms. piirin keskelle. Tämä toimii kehupenkinä. Kukin lapsi vuorollaan pääsee kehupenkille. Muut lapset kertovat yhden positiivisen ja kivan asian kehupenkissä istujalle.

VINKKI ! Anna esimerkkejä ja ole tukena, millaisia kehuja voi toisesta antaa – missä kaveri on taitava, mitä kaverin kanssa on kiva tehdä... Kuvakortit toimii myös hyvin apuna tässä leikissä.

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄYTYMISLEIKKEJÄ

9. PEHMOLELUT TUTUIKSI

Tutustutaan toisiin pehmolelujen avulla! Jokainen lapsi tuo päiväkotiin yhden pehmolelun. Aikuinen kerää kaikki pehmolelut ja käydään piiriin. Otetaan esiin yksi pehmolelu kerrallaan ja arvuutellaan lasten kanssa, kenen pehmolelusta on kyse.

Kun lopulta arvataan oikein, pehmolelun omistaja voi halutessaan kertoa pehmolelustaan jotakin.

VINKKI ! Kysy lapselta pehmolelusta: mistä pehmolelun on saanut, onko sillä nimi...

10. TAHMEA TOFFEE

Iso tahmea toffee pitäisi saada pienemmiksi toffee paloiksi!
Mennään lattialle mahalleen piirin ja jokainen ottaa kaveria kädestä. Kun toffee on kasassa, aikuisen tehtävänä on varovasti irrottaa toffeita jaloista vetämällä.
Miten sitkeää toffee onkaan!

11. KALAKAMUT

Kaikki leikkijät ovat kaloja. Kalat liikkuvat sovitulla alueella ja sovitulla tavalla esimerkiksi kävellen ja tehden käsillä "kalan uinti liikettä". Aikuinen on "iso kala", jonka tehtävänä on koota kaikki pikkukalat yhdeksi isoksi parveksi. Kun aikuinen saa pikkukalan kiinni koskettamalla tätä, pikkukala jää seuraamaan isoa kalaa. Lopulta kaikki pikkukalat seuraavat isoa kalaa ja näin saadaan yksi iso parvi kaloja!

VINKKI ! Sopikaa alkuun yhdessä, miten kalat liikkuvat!

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄYTYMISLEIKKEJÄ

12. YLLÄTYSPURKKI

Leikkiin tarvitaan peltipurkki ja pieniä esineitä. Esineet ovat alkuun kaikkien nähtävillä. Tämän jälkeen, silmät kiinni ja ei saa kurkkia! Yksi esineistä laitetaan purkkiin, jonka jälkeen silmät saa avata. Purkkia ravistetaan ja kuulostellaan, mikä esine sinne mahtoi sujahtaa!

VINKKI ! Tässä arvuutteluleikissä voidaan harjoitella samalla myös kivan kaverin taitoja – miten sanon kiitos ja ole hyvä. Jokainen saa vuorollaan ravistaa purkkia, jonka jälkeen se annetaan vieressä istuvalle, ja muistetaan kiittää kaveria! Voit myös pohtia, mikä sinun ryhmässäsi toimii parhaiten; onko aikuinen esineen piilottaja, vai voisiko jokainen omalla vuorollaan piilottaa “salaisuuden” purkkiin?

13. ARVAA ELÄIN!

Leikkiin tarvitaan erilaisia eläinpehmoleluja tai eläinleluja. Lelut laitetaan ympäri ryhmätilaa näkyville paikoille. Leikissä jokaisen tehtävänä on liikkua sen eläimen luokse, jonka ääni kuuluu. Aikuinen voi toimia “äänenä” tai halutessasi äänen voi laittaa myös netistä.

VINKKI ! Kun eläin on tunnistettu, pohtikaa yhdessä, miten kyseinen eläin voisi liikkua! Entä mitä se syö?

Myös eri kulkuneuvoihin voi tutustua tämän tyyppisellä leikillä!

Tutustumisleikkipankki

RYHMÄYTYMISLEIKKEJÄ

14. KIKATTAVAT KILPIKONNAT

Leikkiin tarvitaan yksi iso lakana/kangas ja musiikkia. Musiikin soidessa kaikki saa liikkua, mutta kun musiikki lakkaa, tulee jokaisen mennä pienen pienelle kerälle lattialle, niin kuin kilpikonna kilven alle piiloon, ja peittää myös silmät! Tällä välin aikuinen piilottaa kankaalla yhden kilpikonnista ja kertoo, kun saa taas nousta. Arvuutellaan kuka onkaan lakanan alla piilossa!

VINKKI ! Halutessanne voitte keksiä aina uuden liikkumistavan ennen kuin musiikki laitetaan taas soimaan; liikkuko kilpikonna hitaasti, nopeasti, pyörimällä...

15. KUUMA PERUNA

Tähän leikkiin tarvitaan musiikkia ja jokin pyöreä esine, esimerkiksi pieni pallo. Pallo on "kuuma peruna". Mennään piiriin istumaan. Musiikin soidessa, kuuma peruna annetaan vieressä istuvalla mahdollisimman nopeasti, ettei se vain polta! Kun musiikki lakkaa, se jolla kuuma peruna on, kertoo oman nimensä.

VINKKI ! Toistakaa jokaisen nimi myös yhdessä taputtaen!
Nimileikin sijaan voi myös tehdä esimerkiksi jonkin liikkeen!

Lähteet

Aarnio, Kia & Autio, Sari & Jämsä, Johanna & Suomalainen, Sanna 2016. Skeema 2. Kehittyvä ihminen. 1. painos. Helsinki: Edita.

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. & Roos, P. 2021. Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haapsalo, T. & Kauppila, E. & Kirkkopelto, K. & Nousiainen, K. & Repo, L. 2020. Meidän juttu! Kiusaamisen ehkäisy lasten vertaisryhmissä. Helsinki: Lasten Keskus.

Haapsalo, T. & Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lasten Keskus.

Korhonen, Laura 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Duodecim Terveyskirjasto. <<https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>>. Viitattu 31.1.2024.

Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Leikki pankki. Mannerheimin Lastensuojeliitto. <<https://www.leikki pankki.fi/haku?page=4>>. Viitattu 4.1.2024.

Pikkumäki, S. & Peltola, M. 2017. Poissulkeminen ja siihen liittyvät vaikuttamiskeinot varhaiskasvatuksessa. Artikkel. Prologi – puheviestinnän vuosikirja 2017, 8–23. <<https://journal.fi/prologi/article/view/95919/54317>>. Viitattu 21.11.2023.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Leikit 1, 5, 9, 11, 13, 14 ovat itse keksittyjä ja suunniteltavia. Muut leikit ovat lähteistä.

